

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH**

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra slovanských jazyků a literatur

(Oddělení českého jazyka a literatury)

Diplomová práce

**Osobnost a dílo Boženy Němcové v didaktické
praxi na 2. stupni základních škol**

Vypracovala: Bc. Kamila Kaplanová

Vedoucí práce: PhDr. Milan Pokorný, Ph.D.

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Kamila Kaplanová

Poděkování

Především bych ráda na tomto místě poděkovala PhDr. Milanu Pokornému, Ph.D., za jeho velmi cenné rady týkající se mé práce a jejího odborného vedení. Rovněž bych chtěla poděkovat zaměstnancům Moravského zemského archivu v Brně, již mi ochotně vyhledali nezbytné materiály k mé diplomové práci. Dále jsem vděčná zaměstnankyním Husovy knihovny v Polné za jejich nesmírnou ochotu, ale také trpělivost vyhledat mi potřebné publikace a informace do mé práce, zejména Marii Dočekalové. Potom bych ráda poděkovala pedagogům a žákům z vybraných základních škol, kteří byli ochotní se mnou spolupracovat.

Abstrakt

Tato diplomová práce se v teoretické části soustředí na charakteristiku života a díla Boženy Němcové, ale také na utřídění a přehled témat v didaktických materiálech (čítanky, učebnice a pracovní sešity), jež se používají na 2. stupni základních škol. Předmětem zájmu je seznámení se systémy práce na vybraných základních školách a jejich porovnání. Praktická část spočívá v popisu a analýze dotazníků vytvořených pro tento účel (názor na Boženu Němcovou, porovnání učiva, vhodná literatura pro děti) a rozhovorů s učiteli. Závěr práce tvoří shrnutí a rozbor zjištěných informací a na jejich základě doporučení případných inovací v didaktické praxi, týkajících se zvoleného tématu.

Abstract

In the theoretical part the diploma thesis focuses on the characteristics of life and work of Božena Němcová, as well as its classification with topical overview of methodological materials (such as reading-books, textbooks and exercise-books) used at the second level of elementary schools. The subject of interest in this theoretical part points out the work-systems and their comparison at selected primary schools. The crucial point of the practical part thesis deals with the description and the analysis of questionnaires, which are assembled especially for this research (opinion on Božena Němcová, comparison of the curriculum, appropriate literature for children), and further with the interviews of the teachers. The conclusion of the thesis attempts to outline the summary, as well as the analysis of gained results, on which basis it recommends a possible innovation in the methodological practice for a chosen topic.

Klíčová slova

Božena Němcová, česká spisovatelka, české národní obrození, literatura, panství, Josef Němec, vlastenecké nadšení, literární tvorba, venkovský život, panstvo, národ, didaktické materiály, 2. stupeň základní školy, čítanky, nakladatelství Fraus, Státní pedagogické nakladatelství, nakladatelství Nová škola, nakladatelství Alter, nakladatelství Fortuna, vydavatelství Taktik, Základní škola Polná, Základní škola a Mateřská škola Želetava, Základní škola a Mateřská škola Prostějov, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, kvantitativně orientovaný výzkum.

Key Words

Božena Němcová, czech author, the Czech National Revival, literature, domain, Josef Němec, patriotic enthusiasm, literal output, country life, lords, nation, methodological materials, the second level of elementary schools, reading-books, the publishing Fraus, the State educational publishing, the publishing New school, the publishing Alter, the publishing Fortuna, the publishing Taktik, the Elementary school Polná, the Elementary school and the Nursery school Želetava, the Elementary school and the Nursery school Prostějov, the Framework training programme for elementary education, the quantitative oriented survey.

Obsah

Seznam zkratk	8
Úvod	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. Život Boženy Němcové	11
1.1 Osobnost Boženy Němcové	11
1.2 Původ a mládí	11
1.3 Chudoba	12
1.4 Neradostné manželství	12
1.5 Děti	14
1.6 Přátelé	15
1.7 Lásky Boženy Němcové	16
2. Charakteristika tvorby Boženy Němcové	18
2.1 Literární tvorba Boženy Němcové	18
2.2 První literární aktivity	18
2.3 Povídky	19
2.4 Cestopisné články	19
2.5 Pohádky a pověsti	19
2.6 Babička	20
3. Utřídění a přehled témat v didaktických materiálech na 2. stupni ZŠ	22
3.1 Fraus	22
3.1.1 Čítanky původní řady	23
3.1.1.1 Čítanka pro 6. ročník	23
3.1.1.2 Čítanka pro 7. ročník	24
3.1.1.3 Čítanka pro 8. ročník	24
3.1.1.4 Čítanka pro 9. ročník	24
3.1.2 Čítanky nové generace	25
3.1.2.1 Čítanka nové generace pro 6. ročník	25
3.1.2.2 Čítanka nové generace pro 7. ročník	26
3.1.2.3 Čítanka nové generace pro 8. ročník	27
3.1.2.4 Čítanka nové generace pro 9. ročník	27
3.2 Státní pedagogické nakladatelství	28
3.2.1 Čítanka 6 pro základní školy	28
3.2.2 Čítanka 7 pro základní školy	29
3.2.3 Čítanka 8 pro základní školy	29
3.2.4 Čítanka 9 pro základní školy	29
3.3 Nová škola – DUHA	30
3.3.1 Čítanka pro 6. ročník (Čtení s porozuměním)	30
3.3.2 Čítanka pro 7. ročník (Čtení s porozuměním)	31

3.3.3 Čítanka pro 8. ročník (Čtení s porozuměním).....	31
3.3.4 Čítanka pro 9. ročník (Čtení s porozuměním).....	31
3.4 Alter	32
3.5 Fortuna	32
3.6 Taktik	32
4. Systémy práce na základních školách	34
4.1 Základní škola Polná.....	34
4.1.1 Didaktické materiály	35
4.1.2 Božena Němcová v didaktické praxi.....	36
4.2 Základní škola a Mateřská škola Želetava	37
4.2.1 Didaktické materiály	38
4.2.2 Božena Němcová v didaktické praxi.....	39
4.3 Základní škola a Mateřská škola Prostějov, Palackého tř. 14.	40
4.3.1 Didaktické materiály	41
4.3.2 Božena Němcová v didaktické praxi.....	41
II. PRAKTICKÁ ČÁST	43
1. Téma a typ výzkumu.....	43
1.1 Cíl výzkumu.....	44
1.2 Výzkumné otázky	44
1.3 Postup výzkumu a sběru dat.....	45
1.4 Použité metody výzkumu.....	46
2. Vyhodnocení výzkumu	47
2.1 Základní škola Polná.....	47
2.1.1 Výsledky dotazníku.....	47
2.1.2 Rozhovor s učiteli českého jazyka a literatury.....	53
2.2 Základní škola a Mateřská škola Želetava	56
2.2.1 Výsledky dotazníku.....	56
2.2.2 Rozhovor s učiteli českého jazyka a literatury.....	62
2.3 Základní škola a Mateřská škola Prostějov, Palackého tř. 14	64
2.3.1 Výsledky dotazníku.....	64
2.3.2 Rozhovor s učiteli českého jazyka a literatury.....	70
3. Shrnutí výzkumu	74
Závěr	76
Seznam pramenů a literatury:.....	78
Seznam příloh	83
Přílohy.....	84
Seznam tabulek	89

Seznam zkratek

CD	(compact disc)
RVP ZV	(Rámcový vzdělávací program pro vzdělávání)
MŠMT	(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy)
ICT	(Informační a komunikační technologie)
ZŠ	(Základní škola)
MŠ	(Mateřská škola)
tř.	(třída)
ŠVP PV	(Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání)
OP VVV	(Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání)
s.r.o.	(Společnost s ručením omezeným)
a.s.	(akciová společnost)
č.	(číslo)
ČR	(Česká republika)
INSERT	(interactive noting system for effective reading and thinking)

Úvod

V české literatuře 19. století se vyznamenalo mnoho vynikajících českých spisovatelů či spisovatelek, již se prosadili během českého národního obrození. K nejvýznamnějším osobnostem české literatury 19. století patří i Božena Němcová, představující vrcholný fenomén obrozenské prózy. Měla nadání vyprávět o všednosti denního života a v ní odhalovat lidskou hodnotu obětavého, pracovitého a milujícího člověka. Rovněž se dokázala sblížit a ztotožnit s vnějšími podobami tamního života, ale také s lidovým cítěním a myšlením. Její literární tvorba, povídky, sbírka pohádek, a především próza *Babička*, byla zařazena do hlavního fondu novodobé české literatury, a to jako jedna z její nejcennějších hodnot.

Podnět pro psaní diplomové práce mi dal PhDr. Milan Pokorný, Ph.D. Domluvili jsme se, že moje pozornost se soustředí zejména na osobnost a dílo Boženy Němcové v didaktické praxi na druhém stupni základních škol, poněvadž jsem se této české autorce věnovala již v bakalářské práci. Zároveň nám oběma přišlo zajímavé zjistit přehled o tom, jak je viděna Božena Němcová a její literární dílo v očích žáků a učitelů na druhém stupni základních škol. Podstatným faktorem při volbě tématu byl výběr základních škol společně s jejich didaktickými materiály, jež pro zpracování práce byly vhodné. Dalšími významnými prameny pro mě představovaly tři publikace, a to *Božena Němcová. Život, dílo a doba. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 7.-8. září 2005 v Muzeu Boženy Němcové* od Milana Horkého a Romana Horkého, dále *Metody pedagogického výzkumu* od Miroslava Chrásky a *Josef Němec – Neobyčejný muž neobyčejné ženy* od Magdaleny Pokorné. Následující prameny tvořily získané publikace z Moravského zemského archivu v Brně. Na závěr bych chtěla zmínit internetové zdroje, které se převážně vztahovaly k aktuálním datům o nakladatelstvích, vybraných základních školách či blízkých přátelích Boženy Němcové.

Diplomová práce se člení na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zaměřuje zejména na osobnost Boženy Němcové, její literární činnost, didaktické materiály, systémy práce na vybraných základních školách a jejich porovnání. V první kapitole je představen život Boženy Němcové obsahující její osobnost, původ a mládí, život v chudobě, nešťastné manželství, její přátele a lásky. Druhá kapitola se soustřeďuje na témata a literární žánry, kterými se Božena Němcová zabývala. Ve třetí kapitole jsou prezentována jednotlivá nakladatelství a didaktické materiály, jež využívají pedagogové

na druhém stupni základních škol. Obsahem čtvrté kapitoly jsou systémy práce na jednotlivých základních školách. Kapitola představuje vybrané základní školy. Rovněž se zaměřuje na čítanky s učebnicemi, které využívají učitelé na zvolených základních školách, a učivo o Boženě Němcové.

Předmětem praktické části je popis a analýza dotazníků, určené pro žáky 2. stupně základních škol, ale také rozhovor s pedagogy. První oddíl se zaměřuje na vymezení výzkumné oblasti. Zde jsou prezentovány cíle a použité metody výzkumného plánu. Jeho součástí jsou též výzkumné otázky a postup výzkumu společně se sběry dat. Následující část se věnuje vyhodnocení výzkumu, v němž jsou zobrazeny výsledky dotazníku a získané odpovědi, týkající se rozhovoru, z jednotlivých základních škol. Ve třetím oddílu je představeno ucelené shrnutí a porovnání zjištěných informací.

Cílem diplomové práce je analyzovat osobnost a literární dílo Boženy Němcové na druhém stupni základních škol. Dále zhodnotit a porovnat jednotlivé výsledky, vztahující se k danému tématu, na vybraných základních školách. Podstatnou roli hraje výběr didaktických materiálů, jež aplikují učitelé českého jazyka a literatury na druhém stupni základních škol, a jednotlivé systémy práce na zvolených základních školách, eventuálně doporučení případných inovací v didaktické praxi vybraného tématu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Život Boženy Němcové

1.1 Osobnost Boženy Němcové

Božena Němcová patří mezi první české spisovatelky, jež se prosadily v první polovině 19. století během českého národního obrození. Narodila se 4. února v roce 1820 ve Vídni. Jednalo se o ženu s nevídaným literárním talentem, která si dokázala nejen svým uměním získat přátele a lid, ale také je zaujmout svým okouzlujícím zjevem. Její umělecký úspěch se odlišoval od jejího tvrdého soukromého života, v němž převládal pocit nejistoty, politické pronásledování, ale také bolest a utrpení. Nelze zapomenout i na rodinnou finanční krizi. Postavení Boženy Němcové nebylo vůbec snadné. Často se lišila svými názory i způsobem života od tehdejších běžných představ o pozici ženy¹ ve společnosti a v manželství. I přesto, že zažívala nelehké období, byla schopná se vzdělávat, zejména četbou česky psané literatury. Zabývala se beletrií a pohádkami, jež vydávala pod svým jménem. Její zdravotní stav se postupně zhoršoval a 21. ledna roku 1862 v Praze zemřela.

1.2 Původ a mládí

O Boženě Němcové bylo napsáno spousta knih a článků, v nichž lze nalézt řadu domněnek o nevyjasněných stránkách jejího života. Ani její původ není doposud zcela ujasněn. Někteří literární historici se domnívají, že Božena Němcová byla nemanželskou dcerou vévodkyně Kateřiny Zaháňské, případně její mladší sestry Dorothey von Biron, hraběnky de Talleyrand-Périgord. Tomu nasvědčuje nejen vzhledová a do jisté míry i charakterová podoba možné matky s dcerou, ale také i neobyčejně dobrý vztah Kateřiny Zaháňské k Barboře Panklové. Údajně pravým otcem Němcové měl být rakouský důstojník a státní úředník, hrabě Karel Jan Clam-Martinić. Milenci se seznámili ve francouzských lázních Bourbon-l'Archambault. Dorothea von Biron nepřijala Boženu Němcovou za vlastní a nechala ji zapsat do matriky pod jiným jménem. Podle jistých úvah byla Němcová dána do pěstounské péče manželům Panklovým,² kteří sloužili Kateřině Zaháňské na ratibořickém panství. (Polák, 1992, s. 7)

¹ „Žena byla v polovině 19. století vnímána jako potenciální a reálná manželka, hospodyně a matka. Příslušela jí především péče o rodinu a domácnost, jejíž finanční zajištění náleželo naopak muži.“ (Němcová, 2007, s. 18)

² Jan Pankl byl dolnorakouský Němec a pracoval jako knížecí štolba. Terezie Panklová sloužila ve Vídni.

Mládí strávila malá Barunka v Ratibořicích u České Skalice, kam se Panklovi přestěhovali po jejím narození. Z dětských let ráda vzpomínala na společně strávené chvíle s babičkou Magdalenou Novotnou. Božena Němcová přilnula k babičce celou svou duší, poněvadž jí kompenzovala chladnost matky, jež Němcové nevěnovala příliš pozornosti. Zaujala ji babiččina slova o lásce k vlasti i k přírodě, dále o soucitu s lidským utrpením nebo o kráse prosté lidové poezie. Babiččina návštěva trvala krátce. Po věčných sporech s její dcerou Terezií Panklovou odjela raději do Vídně, kde žila její druhá dcera. V roce 1826 začala Barunka chodit do místní školy v České Skalici a o pár let později ji rodiče poslali do rodiny zámeckého úředníka Augustina Hocha, který žil na chvalkovickém zámku. Zde se měla věnovat výuce německého jazyka a společenskému chování. V té době se začala soustřeďovat především na knihy a tanec. V sedmnácti letech se provdala za úředníka finanční stráže, uvědomělého vlastence Josefa Němce.

„[...] Panklová se vdávala jen na přání matky. „Nikoho jsem nemilovala, když jsem se vdávala, já oplakávala jen svoji svobodu ...““ (Horký a Horký, 2006, s. 72)

1.3 Chudoba

Božena Němcová prožila celý svůj život v ponižující chudobě a mnohdy byla i o hladu. V korespondenci a v zápisnicích Němcové se ukazuje, že česká autorka byla nucena neustále žádat o pomoc u svých přátel, zejména v českých vlasteneckých kruzích. Šlo především o půjčení peněz, v některých případech prosila o jídlo, ale také i oblečení. Příčinou byla prozatímně odebraná hodnost a zastavení platu jejího manžela Josefa Němce, jenž musel zůstat v Uhrách a Němcová bydlela sama s dětmi v Praze. Bylo nepředstavitelné, aby zvládla platit obě domácnosti najednou, současně žít pod stálým policejním dohledem.

„Třeba ovšem v ty chvíle, kdy kdosi pod vhodnou záminkou vešel do jejího skromného bytu v Ječné ulici, Božena Němcová skutečně psala. Mohl to být dopis s prosbou o pomoc v nastalé nouzi, mohlo to být cokoliv, co vzápětí zničila [...]“ (Janáčková, 2001, s. 12)

1.4 Neradostné manželství

„Mužovi se nelíbí, že se tak zcela oddávám spisovatelství, raději by viděl, abych virtuózní hospodyní byla, – nahlížím, že bychom šťastnější byli a že on šťastným se cítit nemůže, nemaje ženu, jak by si jí přál, ale nemohu si pomoci, není to prázdné slovo, věř, že nemohu – v hospodářství jsem pouhý bezdušný zdroj.“ (Pokorná, 2009, s. 77)

12. září v roce 1837 vstoupila Barbora Panklová společně s Josefem Němcem do manželství, jež nebylo nikdy šťastné. Josef Němec, zkušený a o patnáct let starší voják vlasteneckého nadšení, se oženil s krásnou sedmnáctiletou dívkou, která měla snivou a křehkou duši. Sňatek se uskutečnil na přání její matky. Zprvu chovala Němcová ke svému muži přinejmenším přirozenou úctu, ale postupně mezi manželi docházelo k vzájemnému citelnějšímu odcizení. V jejich společném manželství se objevovaly časté rozepře, jelikož žili v chudobě a museli se kvůli práci Josefa Němce mnohdy stěhovat do jiných měst. Manželům se zanedlouho narodily čtyři děti, jež zavazovaly Boženu Němcovou zůstat v manželství více než dvacet let.

Na krátký čas ve čtyřicátých letech se u nich projeví společné zájmy. Oba manželé se zajímali o Matici českou, přispívali do Havlíčkových Národních novin nebo vstoupili do Klácelova Českomoravského bratrstva.³ Dokázali se navzájem podpořit či doplnit, poněvadž si byli názorově velmi blízcí. Projevovali cit pro spravedlnost a zároveň nebyli lhostejní k životu kolem sebe. Jednalo se o horlivé okázalé vlastence, kteří se nevzdávali a nebáli se říct vlastní názor.

Od roku 1853 neměli manželé dobrou životní perspektivu. Němcová žila sama s dětmi v Praze a její manžel býval mimo Prahu. Udržovali tak pravidelný písemný kontakt. Šlo o dopisy, v nichž si vyznávali své city. Netrvalo dlouho a jejich manželství se opět nacházelo v napětí a krizi. Silně je ovlivnila bída, ve které žili, ale také policejní sledování, nedůvěra nebo smrt jejich nejstaršího syna Hynka. Nepřispěly tomu ani rozdílné názory týkající se budoucnosti jejich dětí⁴ a ze strany Němce došlo k sepsání konceptu žádosti o rozvod.

„její k mé osobě po dlouhý čas trvající osobní odpor“, „její nedbalost a nevšímavost k domácnosti a nerozumné zacházení s penězi“, „nechuť ke vši domácí

³ Sdružení, jež vzniklo za revoluce v roce 1848. Soustředilo se na náboženské prvky, demokratické hnutí a utopický socialismus. Nemělo žádné literární cíle, ale jeho nejvýznamnějším dílem se staly Klácelovy *Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu*, jež obsahovaly Klácelovy dopisy a psaní od Boženy Němcové. (Pokorná, 2009, s. 84)

⁴ Děti by si měly najít takové zaměstnání, jež by jim zajistilo stálou a jistou obživu. Dora by se měla věnovat domácnosti, zároveň účastnit se konkursů na místo učitelky v Praze, v Hradci Králové a v Telči. Karlovi se snažil Josef Němec zprostředkovat místo městského zahradníka v Novém Bydžově nebo práci na železnici. Avšak děti jeho rad nedbaly. (Horký a Horký, 2006, s. 85)

práci“, „její pohodlně vedoucí život“, „nesrovnatelnost náhledu při vychovávání dětí.“
(Pokorná, 2009, s. 93)

V roce 1859, kdy se jejich manželství sklánělo ke konci, se Němcová manželově blízkosti začala vyhýbat. Znepokojovala ji její nemoc, jež se postupně zhoršovala. Společné soužití manželů se stávalo neúnosným. Škodili si navzájem, vyvolávali každodenní konflikty, ale také došlo i k fyzickému napadení. Božena Němcová učinila rozhodnutí, že odejde od Josefa Němce, jenž prohlásil, že ji v budoucnu nehodlá finančně podporovat. Avšak manželství Němcových oficiálně rozvedeno nikdy nebylo. (Tamtéž.)

1.5 Děti

Manželům Němcovým se narodily čtyři děti. Nejstarší z nich Hynek Němec se narodil 6. srpna 1838 v Josefově. Navštěvoval státní reálnou školu v Praze. Dožil se pouhých patnácti let. 19. října v roce 1853 zemřel na souchotiny. Z dopisu Boženy Němcové lze zjistit, že se jednalo o zdravého chlapce. Nečekaně ho začalo píchat na hrudi, dostal kašel, a nakonec po krátké vážné nemoci skonal.

Karel Němec se narodil 16. října roku 1839 v Litomyšli. Stejně jako jeho starší bratr Hynek studoval na státní reálce v Praze. O dva roky později byl dán do učení k zahradnímu mistrovi Josefu Fialovi do Společenské zahrady na Slupi, protože se dobře naučil.

„Matka se rozhodla poslat syna, jehož lehkovážné chování jí dělalo starosti, do světa na zkušenou. Považovala to za nejlepší prostředek, jak Karla přivést k odpovědnosti.“ (Sobková, 2001, s. 32)

Od 70. let 19. století působil Karel Němec jako zahradník a učitel zahradnictví na Vyšší hospodářské a hospodářsko-průmyslové škole v Táboře. Byl dvakrát ženatý a měl celkem sedm dětí.

Theodora Němcová se narodila 19. června 1841 v Polné. Zpočátku ji učila matka, později navštěvovala dívčí školu. Zajímala se o francouzštinu. Po úspěšném konkurzu v roce 1863 se z ní stala industriální učitelka na soukromé vyšší dívčí škole v Jičíně. Dora byla samotářská a uzavřená.

Nejmladší syn Boženy Němcové se jmenoval Jaroslav. Narodil se 2. října v roce 1842 v Praze. Učil se sazečem a poněvadž projevoval zájem o výtvarné umění, začal navštěvovat pražskou malířskou akademii. Roku 1863 odešel do Ruska. Zde se z něho

stal učitel kreslení a rýsování na reálce v Oděse a o osmnáct let později byl jmenován inspektorem této instituce. V roce 1890 byl přeložen do Vinnice v podolské gubernii,⁵ kde se zabýval sadařstvím a ovocnářstvím. Zemřel v Praze roku 1898.

1.6 Přátelé

Božena Němcová chodívávala ráda do společnosti, v níž se seznámila s řadou známých osobností. Většinou se jednalo o české spisovatele a básníky.⁶ Také měla možnost navštěvovat vlastenecká sdružení, kde se setkávala s národními nadšenci.⁷ Na některé z přátel udělala Němcová svým nadáním, způsobem chování a velkým půvabem značný dojem, a proto jí byli ochotni pomoci, když se ocitla v nelehké situaci. Snažili se jí zajistit finančně, darovali jí něco ze svého šatníku, nejnnutnější potraviny nebo jí půjčovali knihy a spisy, jež jí velice zaujaly.

„Raná osobní blízkost se měnila napřed v netajené ctitelství a pak v tiché přátelství, když se Klácel za nastalé perzekuce hegelovců počátkem padesátých let stáhl do ústraní a vrátil se do augustiniánského řádu. I z brněnského kláštera nepřestával

⁵ Jihozápadní část Ruska.

⁶ František Matouš Klácel byl stoupenec Českomoravského bratrstva. Zabýval se filozofií a především etikou. S Boženou Němcovou si dopisoval a adresoval jí 37 dopisů, jež roku 1849 publikoval v Moravských novinách a potom je nechal vydat pod názvem *Listy přítelkyni o původu socialismu a komunismu*. (Pokorná, 2009, s. 84)

Ignác Jan Hanuš navštěvoval Staroměstské gymnázium, které ho jazykově poněmčilo. Rovněž se zajímal o filozofii. Se svojí ženou pomáhal Němcové hmotně i morálně.

Ignác Jan Hanuš [online]. [cit. 2014]. Dostupné z:

https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000083&local_base=sck.

Josef Václav Frič, český básník, novinář a prozaik, se stal aktivním účastníkem revoluce roku 1848. Přispíval do mnoha časopisů, některé sám i redigoval. Šlo o časopisy *Lumír* a *Květy*.

Josef Václav Frič [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:

<https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/fric.html>.

Antonín Augusta byl český nakladatel, jenž projevil zájem o vydání některých spisů Boženy Němcové.

František Palacký se považuje za zakladatele moderního českého dějepisce.

Karel Havlíček Borovský, znám jako literární kritik, novinář a satirik. K prvnímu shledání Boženy Němcové s Karlem Havlíčkem Borovským došlo u polenského kupce a jejího přítele Antonína Pittnera. Z tohoto neočekávaného setkání vzniklo mezi nimi opravdové přátelství, možná i víc. (Homolová, 1982, s. 84)

⁷ Vojtěch Náprstek byl český vlastenec, a národopisec. Emigroval do USA, kde žil deset let. Věnoval se právům.

Vojtěch Náprstek [online]. [cit. 1996-2020]. Dostupné z:

<https://www.osobnosti.cz/vojta-naprstek.php>.

Antonín Pittner, polenský kupec, probudil u Boženy Němcové vlastenecké nadšení. V Polně založil vlasteneckou knihovnu a stal se členem Matice české.

sledovat, o níž 21. listopadu 1850 napsal A. V. Šemberovi,⁸ příteli z nejbližších.“
(Janáčová, 2001, s. 35)

Jejím oddaným přítelem se stal i doktor Čejka. Šlo o lékaře jejího těla a duše, jenž přivedl Boženu Němcovou do pražského literárního vlasteneckého společenství. Půjčoval jí knihy, které Němcové pomáhaly formovat názory na svět vědění a poznání. Díky němu se začala více soustřeďovat na vlastenecká témata, současně začala psát knihy.

1.7 Lásky Boženy Němcové

Božena Němcová byla považována za velmi krásnou a zajímavou ženu s velkým sociálním cítěním, zároveň odvážným, otevřeným a neobvykle emancipovaným chováním. A tudíž se nebála svým přátelům nebo milencům dávat své sympatie najevo. Bylo zřejmé, že měla mnoho obdivovatelů.

Z přátelství mezi Janem Helceletem⁹ a Barborou Panklovou, zprvu založeného jen na živé korespondenci, se postupně vyvinul milenecký vztah, jenž netrval dlouho. Z dopisů lze poznat, že Němcová byla do něj zamilovaná, ale samotný Helcelet chápal jejich vztah jako příležitostné rozptýlení. Nedocházelo u něj k opěťovaným citům, jelikož zastával názor, že věrnost s láskou nemá nic společného a oba tyto pilíře mohou existovat samostatně. Božena Němcová nesla jejich rozchod velmi těžce.

„Jan Helcelet si v dopisech buduje obraz sebe sama jako muže ovládajícího své city. Pro jeho listy je typická autorská sebejistota a autoritativnost, zhuštěné, někdy až lakonické vyjadřování a absence citovosti, a to i tehdy, když píše o smrti své dcery.“
(Horký a Horký, 2006, s. 15)

V literární tvorbě jí pochopitelně pomohl, uveřejňoval její povídky a pohádky. Helceletova podpora přinesla Němcové v literárních kruzích nezbytné uznání, ale i větší existenční oporu.

Dalším mužem, jenž zaujal Němcovou, byl Vilém Dušan Lambl.¹⁰ Šlo o muže, který nahradil u Němcových rodinného lékaře doktora Čejku. Jejich milenecký vztah trval do doby, než umřel její nejstarší syn Hynek v říjnu roku 1853. V dopisech se mu svěřovala o zdravotním stavu jejich dětí, vyznávala mu své city a informovala jej o veškerých událostí, které se odehrály v okolí, v němž se nacházela. S Boženou

⁸ Literární historik a jazykovědec.

⁹ Národní buditel, pedagog a redaktor.

¹⁰ Lékař a zakladatel moderní dětské medicíny.

Němcovou zůstal v přátelském kontaktu a po jejich milostném vztahu se naplno začal věnovat medicíně.

Po smrti Hynka, který umřel na tuberkulózu, se Němcová seznámila o jedenáct let s mladším mužem, Hanušem Jurenkou. Šlo o mladého studenta medicíny, do něhož se Božena Němcová hluboce zamilovala. Dokonce obývali společně stejný dům. Jejich milenecký vztah trval několik měsíců. Po odhalení jejich milostného poměru byl Hanuš Jurenka poslán do města Halič.

Nelze zapomenout i na Václava Bolemíra Nebeského, s nímž se Božena Němcová seznámila v Praze. K jejich vzájemnému sblížení došlo v zimě roku 1843. Českého básníka okouzila nejen její ladná postava s pronikavými očima, ale také její sečtělost a emancipovanost. Pomáhal jí se psaním českých básní, jež byly vydávány v časopise *Květy*.

2. Charakteristika tvorby Boženy Němcové

2.1 Literární tvorba Boženy Němcové

Dílo Boženy Němcové je přes relativně krátkou dobu její tvorby velmi bohaté. Věnovala se nejen psaní českých básní, ale také sbírala a publikovala hodnotný národopisný materiál z Čech a ze Slovenska. Zaslala do časopisů příspěvky, ve kterých probírala palčivé problémy soudobého života. Své politické názory ukládala do početných dopisů, jež psala svým přátelům, poněvadž jim mohla otevřeně sdělit, co si myslila a cítila. V její literární činnosti si nelze nevděkovat širokého obrazu soudobé společnosti a důvěry k lidu. Spojovala děj s popisem, přidávala jeden detail za druhým. K hlavním literárním tématům Boženy Němcové patří znázornění venkovského života s jeho zvykovými a mezilidskými vztahy, dále sociální rozdíly mezi prostým lidem a panstvem a zobrazení společenského postavení ženy.

„Ve všech těch fázích se kniha a její účinky konfrontují se spontánním žitím dle obyčejových vzorců a cyklického času, s ústně tradovanými příběhy a písněmi a s vžitou křesťanskou morálkou.“ (Horký a Horký, 2006, s. 79)

2.2 První literární aktivity

Literární tvorba Boženy Němcové byla zahájena psáním básní, jež byly prodchnuty vlasteneckým nadšením. Pod vlivem Karla Jaromíra Erbena¹¹ a Václava Bolemíra Nebeského začala psát české básně. Její první báseň se jmenovala *Ženám českým* a byla vydána 5. dubna 1843 v časopise *Květy*. V roce 1844 se Božena Němcová odstěhovala s manželem do Domažlic. Zde působila jako první národní buditelka. O šest let později se sama přestěhovala do Prahy, kde navázala kontakty s literárně činnými autory a vlastenci. Božena Němcová, povzbuzována vlasteneckými nadšenci, začala sbírat podklady pro své pohádky, jež posléze vyšly v sedmi svazcích pod titulem *Národní báchorky a pověsti* v letech 1845-1847. Jednalo se o pohádky,¹² legendy a místní pověsti, v nichž se snažila převyprávět lidové téma.¹³

¹¹ Český básník, překladatel a sběratel folklórních textů.

¹² Podstatnou myšlenkou pohádek je vítězství mravních hodnot nad silou zla a rovnost všech lidí.

¹³ Život Boženy Němcové [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:

[Život Boženy Němcové – Oficiální stránky Muzeum Boženy Němcové \(muzeumbn.cz\).](http://muzeumbn.cz)

2.3 Povídky

V padesátých letech 19. století se začala Božena Němcová věnovat povídkové tvorbě. Mezi její nejznámější povídky patří *Baruška*, *Divá Bára*, *Dobry člověk*, *Pan učitel* a *Chyže pod horami*. Většinou se jedná o prozaické epické útvary, ve kterých jsou vylíčena ženská a venkovská témata. V povídkách *Baruška* a *Divá Bára* je prezentován estetický ideál průbojné ženy, boj za lepší postavení ženy ve společnosti, přátelství a touha pomoci člověku ocitajícímu se v těžké životní situaci, dále harmonický svět venkova proti zmatku a morální zkaženosti města.¹⁴ Povídky *Dobry člověk* a *Pan učitel* znázorňují idylický venkov, tvrdý život poddaných a touhu po vzdělání. Povídková tvorba *Chyže pod horami* zdůrazňuje příkrášené soužití Čechů se Slováky, přírodu a lidové zvyky.

Povídka *Pohorská vesnice* zobrazuje život prostého lidu. Příběh se odehrává v prostředí chodské vesnice. Jsou zde popsány lidové tradice a rozvoj ideálního vztahu mezi šlechtou a poddanými. V povídce *V zámku a podzámčí* věnuje pozornost typickým rysům českého venkovského života a společenským otázkám tehdejší doby. Důležitou roli hraje kontrast mezi krutostí chudoby a hýřivostí bohatých lidí.

2.4 Cestopisné články

Na Chodsku se Božena Němcová setkávala s nejprostšími lidmi ve městě i v širém okolí. Společně strávený čas s nimi jí ukázal, jaký byl skutečný jejich život. Bída lidu, zároveň jeho národní a sociální útlak jí odhalily neupřímnost a třídní egoismus měšťáckých vlastenců. Božena Němcová zastávala názor, že šťastná budoucnost národa závisí pouze na aktivitě nejširších vrstev lidstva. Uvědomila si, že je nutné změnit jejich bezprávné postavení. Zmiňovala se o tom v cestopisném článku *Obrázky z okolí domažlického*. Další literární tvorbou byly *Obrazy ze života slovenského*, v nichž zobrazovala způsob života slovenského lidu.¹⁵

2.5 Pohádky a pověsti

Smysl a cit pro hodnoty žití prohlubovaly v Boženě Němcové kontakty se Slovenskem, jež začala navštěvovat v 50. letech 19. století. Zde se spřátelila s místními obyvateli, současně poznala jejich způsob života. Ve svých zápiscích popisovala, jak se dostávala k tajům slovenské poezie a řeči, když začala sbírat podklady pro slovenské

¹⁴ „Byla jím Videaň, čímž protiklad nabýval národnostního podtextu“. (Horký a Horký, 2006, s. 67)

¹⁵ Rodinné oslavy, křtiny, sňatky a rodinný život.

pohádky a báje, jež byly tradovány ústně. Také navázala kontakty se slovenskými národními dějepisci, s básníky¹⁶ a s tvůrci slovenské romantické literatury, kteří oceňovali její sbírku pohádek a publikaci slovenských lidových pověstí. Sami pro ni připravovali sbírky původních lidových pověstí a vedli s Boženou Němcovou korespondenci. Současně ji podporovali v její literární vlastenecké činnosti.

Slováci ji obdivovali jako krásnou ženu, spisovatelku a vlastenku, ale Božena Němcová se pro ně stala protikladem prosazovaného ideálu slovenské ženy, jelikož ho porušovala.¹⁷ Vzniklo mnoho monografií, jež pojednávaly o jejích cestách na Slovensko. Snažila se na nich zachytit co nejpřesněji slovenský jazyk, slovenské zvyky a přírodu. Život na Slovensku byl pro ni únik do nedotčené přírody, do světa zázračných a exotických lidových bájí a pověstí. (Horký a Horký, 2006, s. 158)

Mezi její známá díla se slovenskou tematikou patří *Slovenské pohádky a pověsti*,¹⁸ jež mají dva díly. Božena Němcová se snažila zachytit obraz pohádek a pověstí tak, jak je slyšela z úst vypravěčů.

2.6 Babička

K jejím nejvýznamnějším literárním tvorbám patří *Babička*, jež vyšla v roce 1855 s podtitulem *Obrazy z venkovského života*. Božena Němcová ji začala psát v době, kdy oplakávala smrt nejstaršího syna Hynka. „[...] skličována nouzí, utíkajíc se do vzpomínek na světlé dětství strávené poblíž ratibořického zámku. (Janáčková, 2001, s. 14)

Při psaní *Babičky* ji inspirovaly některé myšlenky z díla *Deutsches Volkstum*¹⁹ od německého pedagoga a vlastence Friedricha Ludwiga Jahna z roku 1810, jež ovlivnilo vývoj české literatury i vlastenectví v 19. století. Dílo *Babička* je možné interpretovat jako pokus o zobrazení toho, co znamenalo české *Volkstum*.²⁰ (Horký a Horký, 2006, s. 187)

¹⁶ Samo Chalupka nebo Janko Král'. (Horký a Horký, 2006, s. 155)

¹⁷ Slovenští literární tvůrci dávali ve svých dílech přednost dvěma typům ženy – pozitivní a negativní. Pozitivní ženské postavy jsou zobrazovány jako jednoduché a zbožné dívky nebo slovenské matky, jež rodí a vychovávají své děti pro budoucí slovenský národ. V romantických skladbách jde o ženy, u nichž se neobjevuje mateřská láska, naopak převažuje u nich prázdnota. Negativní typy žen jsou většinou problémové, poněvadž porušují ustálený běh společnosti. Podstatnou roli hraje získání svobody a rovnoprávnost. (Horký a Horký, 2006, s. 155 a 156)

¹⁸ Nejslavnější z nich byly například pohádky *O dvanácti měsíčkách* nebo *O chytré princezně*.

¹⁹ V širším slova smyslu jde o vizi přeměny německé společnosti v německý národ prostřednictvím výchovy cílevědomých jednotlivců.

²⁰ Národnost, českost nebo češství.

„Slovy *Volkstum a volkstümlich* chce Jahn vyjadřovat nepojmenovatelné něco, co zpodobňuje tělesné, duševní a mravní vlastnosti jednotlivého národa, dokonce i ustálený tvar lebky, kterým se vyznačují příslušníci jednotlivých národů.“ (Tamtéž.)

Dílo *Babička* podává obraz venkovského života a vzpomínky na šťastné dětství Boženy Němcové, které prožila na Starém bělidle v ratibořickém údolí. Ohniskem vyprávění je milovaná babička, jež představuje symbol dobra a lásky. Byla moudrou vychovatelkou dětí²¹ a zkušenou rádkyní dospělých.

Na „novodobost“ vlastenectví v próze *Babička*, především u hlavní postavy, upozornil ve své monografii o Boženě Němcové literární historik Mojmír Otruba. Spojoval tuto hodnotu s názorovým vývojem české autorky, jež prožila revoluci v roce 1848. Němcová vtělila moderní myšlení do postavy staré ženy a uvedla ho v souladu s jejím charakterem.²² (Janáčková, 2001, s. 39)

²¹ Mnohdy jim vypravovala příběhy z *Kosmovy kroniky české* a snažila je vést k tomu, aby ctily český jazyk více než německý jazyk. (Janáčková, 2001, s. 19)

²² „[...] novodobé vlastenectví zhruba v takové podobě, k jaké se propracovala Němcová po zkušenostech z revoluce je však vtěleno do babiččina světa a vyjímá se v něm jako sourodé.“ (Janáčková, 2001, s. 39)

3. Utrřídění a přehled témat v didaktických materiálech na 2. stupni ZŠ

„Učebnice představují základní učební pomůcku, a tak ovlivňují vzdělávání ve všech školách a na všech stupních vzdělávání.“ (Maňák a Knecht, 2007, s. 12)

Učebnice poskytují žákům určitý systém hodnot. Z didaktických materiálů mají žáci možnost získat vědomosti a postoje projevující se připraveností plnit určité cíle a úkoly. Důležitou roli hraje obsah, uspořádání učiva v didaktických materiálech, srozumitelnost nebo ilustrace učebnic. Většina z nich má i interaktivní podporu.

Učebnice českého jazyka pro 6.-9. ročník základních škol vycházejí z výkladu učební látky, který obsahuje popisy jazykových jevů, a přihlíží k jejich funkci v komunikaci. Učební látka je rozdělena do dílčích kapitol podle jednotlivých jazykových rovin. Učivo o slohu a komunikaci je odděleno. Učebnice poskytují vhodné materiály, jež rozvíjí u žáků klíčové kompetence.²³ Pro každý ročník základních škol je určena jedna učebnice s pracovním sešitem a metodickou příručkou pro učitele, v níž učitelé objevují správné řešení veškerých cvičení z učebnice i z pracovního sešitu.

Čítanky pro 6.-9. ročník se koncentrují na texty z české a světové literatury, jež jsou většinou doplněny ilustracemi, citáty nebo motty. Pro každý ročník základních škol je určena jedna čítanka. K některým z nich mohou být přiděleny souborné učebnice literární výchovy. Součástí těchto didaktických materiálů je i metodická příručka pro učitele obsahující metodické návody.

3.1 Fraus

Nakladatelství *Fraus* patří k největším nakladatelstvím v České republice, zároveň se řadí mezi hlavní propagátory interaktivní výuky. Zavádí nové výukové metody do škol a poskytuje vzdělání školám i služby, které podporují vzdělávání učitelů. Podstatné jsou i jeho dva projekty,²⁴ ale také vzdělávací portál *FRED*, v němž mají učitelé přístup k různým vzdělávacím podkladům nebo testům.

²³ Kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní.

²⁴ Projekt *Vzdělání 21* se zabýval ucelenou koncepcí výuky, jež byla postavená na kvalitním vzdělávacím obsahu v propojení s interaktivními a moderními metodami.

Nakladatelství Fraus – projekty [online]. [cit. 2020]. Dostupné z: <https://www.fraus.cz/cs/projekty/vzdelani-21>.

Učebnice od nakladatelství *Fraus* jsou určeny pro 2. stupeň základních škol, střední školy nebo víceletá gymnázia. Každému ročníku je přidělena jedna učebnice s pracovním sešitem, metodickou příručkou pro učitele²⁵ a poslechovým audiem CD. Tyto didaktické materiály odpovídají požadavkům *RVP ZV*.²⁶ Respektují současné moderní metody ve výuce, rozvíjí a podporují klíčové kompetence každého žáka. Také kladou důraz na vizualizaci učiva s množstvím fotografií a ilustrací.

3.1.1 Čítanky původní řady

Čítanky původní řady obsahují prozaické, lyrické a divadelní texty. V čítankách lze najít minimum metatextů.²⁷ Náměty pro interpretační analýzu se nacházejí v metodické příručce pro učitele. Součástí čítanek je i slovníček základních literárněvědných pojmů. Podstatnou roli hrají symboly,²⁸ jež jsou užívané v těchto učebnicích.

Od sedmého ročníku se do čítanek zařazuje i chronologický přehled autorů. Každý tematický celek obsahuje speciální blok, nazvaný *Hledání souvislostí*, který zahrnuje prvky vnější integrace a odkazy do esteticko-výchovných předmětů, poskytuje hledání a nalézání vztahů s kulturně historickým kontextem, jenž je na něj navázán. V čítankách na liště se nacházejí informace, které se zaměřují na kontextovou a estetickou stránku každého žáka.

3.1.1.1 Čítanka pro 6. ročník

Autorkami čítanky pro 6. ročník, jež byla vydána v roce 2003, jsou Ladislava Lederbuchová a Eva Beránková. V čítance pro 6. ročník mají žáci možnost se seznámit s jejím obsahem, jenž informuje žáky o tématech dílčích kapitol a jejich podkapitol.

Projekt *Flexibook 1:1* se soustředil na testování výuky ve třídě, v níž má každý žák k dispozici tablet iPad. Má možnost ho využít nejen ve výuce, ale také i pro domácí přípravu. Šlo o projekt, který testoval smysluplné zapojení tabletů do výuky s využitím profesionálně připraveného obsahu.

Nakladatelství Fraus – projekty [online]. [cit. 2020]. Dostupné z: <https://www.fraus.cz/cs/projekty/flexibook-11>.

²⁵ Je nezbytnou součástí učebnic, která poskytuje odbornou a metodickou oporu při práci s učebnicí. Předkládá návrhy analýzy jednotlivých textů, definuje očekávané výstupy a kompetence k učivu daného ročníku a uvádí řešení otázek a úkolů k učebnici.

²⁶ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

²⁷ Metatextovost. „V textové lingvistice text zaměřený na text, vztah vznikající na základě tohoto zaměření. Metatextová vyjádření mohou reflektovat jak jazykovou, tak tematickou výstavbu textu, vztahy mezi jeho složkami i vztahy k dalším textům.“

Metatext [online]. [cit. 2012-2020] Dostupné z:

[METATEXT | Nový encyklopedický slovník češtiny \(czechency.org\)](https://www.metatext.org/).

²⁸ Symboly: Hledání souvislostí, Můžete si přečíst, Internet a Poslech.

Většinou jde o historické a dobrodružné příběhy.²⁹ Čítanka obsahuje úvod, vysvětlivky symbolů a slovníček literárních pojmů. Pod nadpisem kapitol se objevuje jméno autora a název díla, vybraná ukázka z knihy, popřípadě vysvětlivky. Její součástí je i symbol *Hledání souvislostí*, jež zahrnuje otázky k tématu. V pravém a levém okraji se objevují doplňkové informace nebo další dotazy.

3.1.1.2 Čítanka pro 7. ročník

Čítanku pro 7. ročník napsaly Ladislava Lederbuchová a Eva Beránková. Poprvé byla publikována v roce 2004 v Plzni. Zahrnuje úvod, vysvětlivky symbolů a slovníček literárních pojmů. V obsahu nejsou uváděny texty umístěné na liště. Pod nadpisem oddílů lze najít jméno spisovatele, název knihy a ukázku z vybraného díla. Čítanka obsahuje i chronologický přehled autorů. Co se týká témat v čítance, jde především o texty českých autorů, kteří se zabývali pověstmi a pohádkami, české památky nebo dobrodružné příběhy.³⁰

3.1.1.3 Čítanka pro 8. ročník

Tvůrkyněmi čítanky pro 8. ročník jsou Ladislava Lederbuchová a Monika Stehlíková. Čítanka byla vydána roku 2005 v Plzni. V čítance pro 8. ročník se objevuje obsah, který podává informace o tématech dílčích kapitol a jejich podkapitol. Každá kapitola zahrnuje jméno autora, název knížky a vybranou ukázku z díla. Čítanka obsahuje úvod, vysvětlivky symbolů a seznam literárních pojmů. V obsahu nejsou prezentovány texty, jež jsou umístěné na liště, a texty podbarvené. Je zde i chronologický přehled autorů. Žáci se v ní seznamují s českými nebo se zahraničními autory a jejich díly.³¹

3.1.1.4 Čítanka pro 9. ročník

Čítanka pro 9. ročník byla vytvořena Ladislavou Lederbuchovou a Monikou Stehlíkovou. Byla publikována v roce 2006 v Plzni. V čítance pro 9. ročník se žáci seznamují s jejím obsahem, který je informuje o tématech jednotlivých kapitol a jejich

²⁹ Můj domov (... a to je ta krásná země; Otec vlasti; Učitel národů; Národ sobě; Bejvávalo), Za dobrodružstvím (V nebezpečí; V zahradě, v lese, na horách), Nevšední příběhy (Ve škole, doma a mezi kamarády; Ve škole fantazie). (Lederbuchová a Beránková, 2003, s. 3-6)

³⁰ Můj domov (Chrám i tvrz; Svatý Václave; Žij pravdu; Běh na dlouhou trať), Bylo, nebylo (Odkud a kam; Byl jednou jeden; Ve zvířecím zrcadle; V cizí zemi), Co nás zajímá (O zvířatech a lidech; O sobě navzájem; Nápad literárního klauna; O našich dědech; O lidech a robotech). (Lederbuchová a Beránková, 2004, s. 3-6)

³¹ Obsah témat: Můj domov a svět (Mozart a Praha; Dvořák v Americe; Cesty a návraty), O bozích a lidech; Ve službě Bohu, králi a dámě; Vyšla hvězda nad betlémem; Sen, láska a smrt; ŠOA; Čtu, čteš, čteme). (Lederbuchová a Stehlíková, 2005, s. 3-6)

podkapitol.³² Každá kapitola obsahuje jméno autora, název knihy a vybranou ukázkou z jeho díla. Důležité jsou vysvětlivky symbolů, slovníček literárních pojmů a chronologický přehled autorů. Texty v čítance jsou upraveny podle kodifikační příručky *Pravidla českého pravopisu*, jež byla vydána v roce 1993.

3.1.2 Čítanky nové generace

Čítanky nové generace představují zcela novou učebnicovou řadu. Upřednostňují moderní metody v hodinách literární výchovy. Není vhodné je kombinovat při výuce v jedné třídě s čítankami původní řady.

Kladou důraz na komunikační pojetí vzdělávání, zaměřují se na integraci literární a jazykové složky předmětu, zároveň se snaží žáky vést k rozvoji jejich čtenářské gramotnosti. Podstatnou roli hraje kombinace tematického a literárněhistorického přístupu. To znamená, že v čítankách pro 6. a 7. třídu dominuje tematika a pro 8. a 9. třídu převládá chronologie. Každé téma obsahuje více textů. Jde o různorodé texty literární³³ a neliterární.³⁴ Zahrnují stručné výklady, definice literárních pojmů a jmenové rejstříky autorů. Na konci každé kapitoly následuje přehledné shrnutí celého tématu, jež je doplněno otázkami a úkoly. Čítanky mají bohatý obrazový doprovod a přehledné členění na hlavní stranu a lištu.

3.1.2.1 Čítanka nové generace pro 6. ročník

Čítanka nové generace pro 6. ročník byla vytvořena Karlem Šebestou a kolektivem. Byla vydána v Plzni roku 2016. V čítance žáci najdou obsah s úvodním slovem, vysvětlivkami dílčích symbolů a jmenným rejstříkem. Každá kapitola má svou úvodní stranu s nadpisem a mottem.³⁵ Pod nadpisem kapitoly lze nalézt krátkou předmluvu, ukázkou z konkrétního díla, obrázky, otázky a úkoly k ukázce a symbol *Hledání souvislostí*. Oranžový rámeček v čítance představuje pokaždé podstatné

³² Témata kapitol: Můj domov a svět (Být indiánem; Být v Americe českým básníkem), Za literárními památkami (Z renesanční literatury; Od renesance k baroku; Z literárního klasicismu), Krása je v pravdě (Realismus v literatuře), Moderna (Nová krása: Prokletí básníci, realisté, anarchisté; Světlo, barvy, vůně: Impresionismus; Stíny a tma: Naturalismus; Symboly světa a duše: Symbolismus a dekadence), Avantgarda (Osvobozená škola: Futurismus a dadaismus; Osvobozená obraznost: Poetismus a surrealismus), Neklidné dvacáté století (O té první velké válce; Kříže, srpy, kladiva; O té druhé velké válce; Mezi lidmi); Čtu, čteš, čteme (Pohádky nepohádky; O lásce sladké a hořké; Příběhy strašné i směšné). (Lederbuchová a Stehlíková, 2006, s. 3-8)

³³ Tradiční čítankové texty, klasická i méně známá díla a úryvky z prověřených a nejnovějších knih.

³⁴ Populárně naučné texty, odborné, publicistické a jiné.

³⁵ Heslo nebo krátká charakteristika, jež je výstižná.

informace, jež mohou sloužit pro žáka jako zápis do sešitu. Pravý okraj čítanky je vyznačen tmavší barvou, je možné zde najít doplňující informace nebo otázky. Na konci každé kapitoly je vždy shrnutí s dalšími dotazy. Co se týká jednotlivých témat, jde především o české literární památky, představení některých českých a zahraničních autorů a jejich děl nebo dobrodružnou literaturu.³⁶

3.1.2.2 Čítanka nové generace pro 7. ročník

Autory čítanky nové generace pro 7. ročník jsou Karel Šebesta a kolektiv. Čítanka byla publikována v Plzni v roce 2017. Zahrnuje obsah s úvodním slovem, vysvětlivky jednotlivých symbolů, jmenný rejstřík autorů a jejich děl. Každá kapitola má svou úvodní stranu, jež obsahuje nadpis a motto. Pod nadpisem kapitoly se objevuje krátký úvod, ukázka z konkrétního díla, ilustrace, otázky a úkoly k ukázce a symbol *Hledání souvislostí*. Oranžový rámeček zobrazuje důležité informace, které mohou fungovat pro žáky jako zápis do sešitu. Pravý okraj čítanky má tmavší barvu. Vyskytují se v něm doplňková data s otázkami. Na konci každé kapitoly následuje vždy shrnutí s dalšími otázkami. V čítance se objevují témata české státnosti, historické, dobrodružné, detektivní a filozofické příběhy, ale také známá jména českých a zahraničních autorů.³⁷

³⁶ Putování domovem (Příchod Čechů; Sv. Ludmila; Sv. Václav; Svatováclavský chorál); Putování k velkým českým básníkům (Noc na Karlštejně; Do věží; Vzpomínky na Nerudu); Putování na Říp, do Ruska a Švédska (Hora Říp; Národní divadlo; Svatá Ludmila mezi Vikingy); Putování světem mýtů (Stvoření Adama a Evy; Příběhy Bohů); Putování do neskutečných světů (Co dovedou draci); Putování za humorem a satirou (Cesty za anglickými humoristy); Putování světem (Bazar v Istanbulu; Školství v Indii); Putování za zvířaty (Psi, vlci a lidé; První dny bílého tesáka); Putování za mrazem v zádech (Svatební košile; Tajemné dětství; Tajemná místa kolem nás); Putování za vědou a technikou (Steve Jobs; Blesky a Prokop Diviš; Albert Einstein); Putování mezi dětstvím a dospělostí (Výtvarka, kalhoty a Vánoce; Dospělá slova; Boříkovy trable s rozvodem; Malé ženy); Putování lidským životem (O lidech; Malý princ; Dědova mísa). (Šebesta a kol., 2016, s. 3-5)

³⁷ Hledání kořenů české státnosti (Co je potřeba k vybudování státu?; Známe a chráníme státní symboly; Příběhy českých králů, jejich rytířů a princezen; Boj za obnovení českého státu ve 20. století); Hledání tváří domova (Cesta na Valašsko a Slovácko; Výlet na Liberecko; Literární jižní Čechy); Pátrání po stopách historie (V zrcadle beletrie; Starověké poklady, písmo a jazyky; V zrcadle jazyka); Hledání starých příběhů (Příběhy Starého zákona; Příběhy z Nového zákona; Staré příběhy z Řecka); Pátrání po tom, kdo jsme a co máme dělat (Objevujeme kořeny filozofie; O těch, kteří odpověď na otázku, co mají dělat, našli, případně si to alespoň myslí; O nelehkých rozhodnutích); Hledání lepšího člověka (Golem a robot; Dá se člověk vylepšit?; Na cestě za jiným člověkem); Hledání podob přátelství (Přátelství chlapců; Přátelství mužů; Umělecká přátelství; Výběr z písní Voskovce, Wericha a Ježka); Pátrání po skutečnosti za slovy (Spisovatelé o novinách; Novináři jako postavy z knih); Pátrání opravdu detektivní (Detektivní příběhy pro děti a náctileté; Místa detektivního žánru; Různorodé podoby detektivního žánru); Pátrání po pokladech (Poklady v literatuře; Tajemná Atlantida; Poklady v pověstech). (Šebesta a kol., 2017, s. 3-6)

3.1.2.3 Čítanka nové generace pro 8. ročník

Čítanka nové generace pro 8. ročník byla napsána Karlem Šebestou a kolektivem. Byla vydána v Plzni roku 2019. V čítance žáci najdou obsah s úvodním slovem, vysvětlivkami s dílčími symboly a jmenným rejstříkem. Každá kapitola má svou úvodní stranu s nadpisem a mottem. Pod nadpisem kapitoly lze najít krátkou předmluvu, ukázkou z určitého díla, obrázky, otázky a úkoly k ukázce. Podstatnou roli hraje symbol *Hledání souvislostí*, jenž obsahuje doplňující otázky, ale také oranžový rámeček, který představuje podstatné informace pro možný zápis do sešitu. Pravý okraj čítanky s kompenzačními otázkami a úkoly se vyznačuje tmavší barvou. Na konci kapitol je vždy shrnutí s otázkami. Většinou se jedná o věcná témata zabývající se starověkou literaturou, představením renesančních a barokních autorů a jejich děl, humanismem, dále počátky národního obrození a romantickými a realistickými příběhy.³⁸

3.1.2.4 Čítanka nové generace pro 9. ročník

Autory čítanky nové generace pro 9. ročník, jež byla publikována v Plzni v roce 2020, jsou Karel Šebesta a kolektiv. V čítance lze najít obsah s úvodním slovem, vysvětlivkami jednotlivých symbolů a jmenný rejstřík. Každou kapitolu prezentuje úvodní strana s nadpisem a mottem. Pod nadpisem kapitoly se objevuje krátký úvod, ukáзка z konkrétního díla, obrázky, otázky a úkoly k ukázce a symbol *Hledání souvislostí*. Oranžový rámeček znázorňuje podstatné informace, které mohou sloužit žákům jako zápis do sešitu. Pravý okraj čítanky je vyznačen tmavší barvou, zde se objevují další otázky a úkoly vztahující se k dané kapitole. Na konci oddílu je pokaždé

³⁸ Věcná témata ve starověkých literaturách (Mezopotámie, Izrael a Egypt; Čína a Indie; Některé podoby antické literatury); Prožíváme středověký svět s rytíři, světci, ale nejen s nimi (Rytíři; Světci; Myslitelé, studenti a cestovatelé); Díváme se na svět očima renesančních autorů (Renesanční literární útvary; Literární díla jako komentář doby; Česká renesance a humanismus); Prožívání a sdílení řádu (Trápení a velikost barokní epochy; Česká literatura doma a v emigraci; Klasicismus); Rozum a cit, svoboda a národ (Rozumem a poučením k svobodě; Svět se neřídí jen rozumem; Počátky národního obrození; Preromantické a obrozenecké drama); Prožíváme a sdílíme romantické příběhy a city (Romantičtí hrdinové v romantických příbězích; Historie: učitelka života; Romantická lyrika); Romantismus a obrození národa (Významná díla českého romantismu; Věda a její osobnosti; Společenský a každodenní život); Od romantismu k realismu (Májovci; Ruchovcí a lumírovci; Slavní novináři 19. století; Společenský život); Velké příběhy realismu (Realistické obrazy života ve městě a na venkově; Dramata ženských hrdinek; Historia magistra vitae – historický román; Ozvěny realismu); Další podoby realismu (Realismus v Rusku; Neobyklí hrdinové; Očima žen(y)). (Šebesta a kol., 2019, s. 3-5)

shrnutí s otázkami. Čítanka obsahuje témata, která se soustředí na českou a světovou literaturu a období první a druhé světové války.³⁹

3.2 Státní pedagogické nakladatelství

Státní pedagogické nakladatelství bylo založeno v roce 1994 jako akciová společnost. Řadí se mezi důležité nakladatelské a vydavatelské ústavy v České republice. Poskytuje učebnice základním a středním školám. Učebnice a čítanky jsou zpracovány v souladu s požadavky *Rámcového vzdělávacího programu* pro základní vzdělávání. Doplňují je ilustrace a citáty známých autorů. Didaktické materiály *Státního pedagogického nakladatelství* rozvíjí a podporují klíčové kompetence. Součástí učebnic a čítanek pro každý ročník jsou pracovní sešity a metodické příručky pro učitele. K čítankám se přidává i souborná učebnice *Literární výchova pro 2. stupeň základních škol*.⁴⁰

3.2.1 Čítanka 6 pro základní školy

Autorem čítanky 6 pro základní školy je bohemista a středoškolský učitel Josef Soukal. Čítanka byla vydána v Praze roku 2007. Žáci v ní najdou obsah s úvodním slovem, jmenný rejstřík, klíčové kompetence a očekávané výstupy z práce. Každá kapitola má svou úvodní stranu, jež obsahuje přísloví vztahující se k danému tématu. Pod nadpisem kapitoly lze najít krátkou předmluvu, ukázkou z vybraného díla a doplňující

³⁹ Moderní směry a klasická vyprávění ve světové literatuře v 2. pol. 19. a 1. pol. 20. stol. (Moderní směry v opozici ke společnosti a tradic; Hledání nových forem; Experiment s formou; Revoluce včetně revoluce politické; Klasická vyprávění: lidé v náročných situacích; Klasická vyprávění: motivace lidského chování; Klasická vyprávění: inspirace zábavnými žánry); Česká literatura na přelomu století – do roku 1918 (Boje a témata 90. let; Podoby literatury na začátku století – Lyrika přírodní a milostná; Básnictví obrácené ke společnosti; Experimentální próza a lyrické drama; První světová válka; Osobnost Tomáše Garrigua Masaryka); Česká literatura mezi světovými válkami (Velké osobnosti meziválečné poezie; Velké osobnosti meziválečné prózy – Próza s publicistickými prvky; Historická próza; Společenský román; Próza hledající duchovní hodnoty; Baladická próza; Psychologická próza; Velké osobnosti meziválečného dramatu); Literatura v reakci na traumatické události (Války a genocida – Boje první a druhé světové války; Zajatecké tábory; Revoluce; Autoritářství a totalitarismus); V traumatech války a holocaustu (Reakce na ohrožení státu a národa; Nová tvorba ve válečných letech; Reakce na válku, Hirošimu a holokaust); Čemu všemu může literatura sloužit (Literatura jako nástroj poznání; Literatura jako nástroj působení; Když literatura uklidňuje); 50. a 60. léta v české literatuře (50. léta v životě a literatuře; Některé tváře poezie 50. let; Próza 60. let; Poezie a konec „zlatých šedesátých“); Světová literatura 2. poloviny 20. století (Rozhňevaní mladí muži; Nástup nových směrů; Drama a lyrika v novém kabátu; Lyrika; Čas pro ženy); Literatura v 70. a 90. letech (Literatura 70. a 80. let doma a v emigraci; Literatura 70. a 80. let v samizdatu 90. léta; Literatura 90. let); Česká a světová literatura naší současnosti (Nejčtenější současná literatura; Různé podoby literatury; Výrazné tváře české literatury). (Šebesta a kol., 2020, s. 3-6)

⁴⁰ Státní pedagogické nakladatelství [online]. [cit. 2020]. Dostupné z: SPN.cz | Pedagogické nakladatelství.

otázky. Součástí každé kapitoly tvoří stručný život autora a informace o jeho díle. Zpravidla jde o historická, dobrodružná a dětská témata.⁴¹

3.2.2 Čítanka 7 pro základní školy

Čítanku 7 pro základní školy napsal bohemista a středoškolský pedagog Josef Soukal. Čítanka byla publikována v Praze v roce 2007. Objevuje se v ní obsah s úvodním slovem, jmenný rejstřík, klíčové kompetence žáka a očekávané výstupy z práce. Každý oddíl má zahajovací stranu obsahující přísloví, jež se vztahuje na dílčí témata. Pod nadpisem kapitoly se nachází krátký úvod, ukázka z konkrétního díla a otázky. Součástí každé kapitoly představuje stručný život autora a informace o jeho díle. V čítance se objevují bajky, historické, romantické a dobrodružné příběhy.⁴²

3.2.3 Čítanka 8 pro základní školy

Autorem čítanky 8 pro základní školy, která byla vydána v Praze roku 1996, je bohemista a středoškolský učitel Josef Soukal. Žáci v ní nalézají obsah s úvodním slovem a jmenným rejstříkem, dále klíčové kompetence s očekávaným výstupem z práce. Každá kapitola má úvodní stranu s citátem. Pod nadpisem oddílu se objevuje krátká předmluva, jméno autora, ukázka z jeho vybraného díla, doplňující otázky, popřípadě vysvětlivky hesel. Co se týká tématu, jedná se především o starší literaturu, jež žáky seznamuje s historickými a biblickými příběhy, romantismus, moderní literaturu vztahující se na české a světové spisovatele, humoristické a fantazijní příběhy.⁴³

3.2.4 Čítanka 9 pro základní školy

Čítanku 9 pro základní školy napsal bohemista a středoškolský pedagog Josef Soukal. Byla publikována v Praze v roce 2002. Objevuje se v ní obsah, jenž seznamuje žáky s tématy této čítanky. Každá kapitola má úvodní stranu, která je doplněna ilustrací a na další straně citátem a krátkým úvodem. Pod nadpisem kapitoly žáci najdou jméno autora, ukázkou z konkrétního díla, vysvětlivky hesel a stručný životopis o spisovateli.

⁴¹ Z dávných věků; Staré příběhy z Čech a Moravy; Křížem krázem – toulky, cesty, putování; Po stezkách odvahy a dobrodružství; Svět lidí a svět zvířat; Dětskýma očima; Maléry a patálie; Úsměvy a šibalství. (Soukal, 2007, s. 3-5)

⁴² V krajině her a fantazie; O přátelství a lásce; Staré příběhy – věcné inspirace; Nikdy se nevzdávej – souboje, prohry, vítězství; Jak jsem potkal lidi; S úsměvem jde všechno líp. (Soukal, 2007, s. 3-5)

⁴³ Setkání se starší literaturou; Od romantismu k moderní literatuře; Psoty lopoty; Humor; Chvála jazyka; Science fiction. (Soukal, 1996, s. 5-7)

V čítance se objevují ukázky od českých a světových autorů,⁴⁴ výchovná témata, písňové a divadelní texty, poezie a fantastické příběhy.⁴⁵

3.3 Nová škola – DUHA

Nakladatelství *Nová škola – DUHA* publikuje učebnice a čítanky, které se zaměřují na podporu čtenářské gramotnosti. Jsou zpracovány v souladu s požadavky *Rámcového vzdělávacího programu* pro základní vzdělávání. Usilují o propojení praxe s teorií. Zařazují se do nich účelné motivační úryvky z krásné literatury, publicistických a odborných článků nebo encyklopedií, jež doplňují otázky týkající se porozumění, recepce, interpretace textu a vyvozování závěrů u každého žáka. Tvůrci jsou pedagogové s dlouholetou praxí. Jejich součástí jsou pracovní sešity, doplňkové pracovní listy a multimediální interaktivní učebnice.⁴⁶

Čítanky jsou vhodně doplněny obrazy umělců reflektující dobu vzniku děl. Každá kapitola nese vtipný a poutavý název. Obsahují přehledné a dostatečné údaje o autorovi, činnosti úkoly, náměty ke skupinové práci, přehled základů teorie literatury a shrnující testy. Je zde prezentována i mezipředmětová forma výuky.

3.3.1 Čítanka pro 6. ročník (Čtení s porozuměním)

Autorky čítanky, která byla vydána v Brně roku 2013, jsou Zita Janáčková a Marie Fejfušová. Seznamuje žáky a pedagogy s krátkou předmluvou, obsahem, tématy, českými a zahraničními spisovateli. Každá kapitola je doplněna ilustrací, otázkami a malým opakováním. Důležitou roli hraje stručný životopis autorů a slovníček literárních pojmů. Prezentují se v ní pohádky, historické, fantastické a dobrodružné příběhy.⁴⁷

⁴⁴ Karel Čapek, Bohumil Hrabal, Jaroslav Hašek, František Gellner, Bertold Brecht, Stephen Leacock a jiní. (Soukal, 2002, s. 5 a 6)

⁴⁵ Chvála vypravěčství; Naruby aneb Jak vychovávat vychovatele; Divadlo – písňové texty; Poezie; Vize a fantazie; Osudy. (Soukal, 2002, s. 5-7)

⁴⁶ Nakladatelství Nová škola – DUHA, s.r.o. [online]. [cit. 2020]. Dostupné z: <https://www.novaskolabrno.cz/o-nas/>.

⁴⁷ Zase ve škole; Nekonečný vesmír; Ufo mezi námi?; Svět před miliony let; Naši prapředci; Pohádky má každý rád; Vánoční, silvestrovské a jiné zimní radování; A je tu civilizace; Máme rádi zvířata; Svět kluků a holek; Ve starověkém Řecku; Žijí s námi; Mikrokosmos aneb hmyz a nehmýz; Chvilka tajemna a napětí; Ve starověkém Římě; Déšť, blesk a hrom; Prázdniny jsou za dveřmi. (Janáčková a Fejfušová, 2013, s. 155-161)

3.3.2 Čítanka pro 7. ročník (Čtení s porozuměním)

Čítanku pro 7. ročník napsala Zita Janáčková s kolektivem. Byla vydána v Brně v roce 2016. V ní lze najít krátký úvod, jenž informuje žáky a učitele o námětech kapitol, obsah, jmenný rejstřík a slovníček literárních pojmů. V každé kapitole se objevuje jméno autora, ukázka z konkrétního díla, doplněná ilustrací, a otázky. Témata⁴⁸ na sebe navazují a podobají se námětům v předchozí čítance.

3.3.3 Čítanka pro 8. ročník (Čtení s porozuměním)

Autorkami čítanky pro 8. ročník, jež byla publikována v Brně roku 2017, jsou Zita Janáčková a Marie Jandová. Seznamuje žáky a pedagogy s krátkou předmluvou, obsahem, náměty, českými a světovými autory. Každý oddíl je doplněn obrázkem, otázkami a důležitým shrnutím. Jejich nedílnou součástí tvoří stručný životopis spisovatelů a slovníček literárních pojmů. V čítance se objevují témata, jež se soustředí na literární směry, válečné období, českou a světovou literaturu.⁴⁹

3.3.4 Čítanka pro 9. ročník (Čtení s porozuměním)

Čítanku pro 9. ročník napsala Zita Janáčková s Marií Francovou. Byla vydána v Brně v roce 2018. Žáci s učiteli v ní najdou krátkou předmluvu, která je seznamuje s tématy oddílů, dále obsah, seznam autorů a slovníček literárních pojmů. V každé kapitole se vyskytuje jméno autora, ukázka z vybraného díla, obrázky a otázky. Především jde o zajímavá politická a literární témata, která se soustředí na českou, světovou a současnou literaturu.⁵⁰

⁴⁸ D jako dětství, D jako domov; Dobrodružství nás láká; Když začal Středověk; Cesty po světadílech – Austrálie a Oceánie; Cesty po světadílech – Afrika; Ze života zvířat; Ve světě fantazie; Když vrcholil středověk; Když dozníval středověk; Detektivní příběhy a jiné záhady; Začíná novověk; Na americkém kontinentu; Výlety do vesmíru, cestování v čase; Cestování po Asii; Kamarádi a kamarádky. (Janáčková a kol., 2016, s. 174-177)

⁴⁹ Literární památky starověku; Středověká literatura; Od renesance ke klasicismu; Romantismus; Národní obrození; Česká literatura 2. poloviny 19. století – Realismus; Z českého společenského a literárního dění na konci 19. a počátku 20. století; Ze světové literatury 19. a počátku 20. století; Velká válka; Země česká – Domov můj; Strasti a slasti dospívání; Ve světě fantazie; S úsměvem do léta. (Janáčková a Jandová, 2017, s. 175-177)

⁵⁰ Česká literatura v době mezi válkami; Světová literatura v době mezi válkami (20.-30. léta 20. st.); Česká literatura za 2. světové války (1938-1945); Světová literatura za 2. světové války (1939-1945); Česká literatura 2. poloviny 20. století – Obraz 2. světové války; Za časů totality – politické procesy v 50. letech; Za časů totality – 60.-80. léta 20. století; Z české divadelní scény 2. poloviny 20. století; Česká literatura po pádu totality (90. léta); Z české literatury 21. století; Světová literatura 2. poloviny 20. století – Obraz války; Světová literatura 2. poloviny 20. století – Obavy a osud lidské společnosti; Světová literatura 2. poloviny 20. století – Beatnici; Světová literatura 2. poloviny 20. století – Humor a satira; Světová literatura 2. poloviny 20. století –

3.4 Alter

Nakladatelství *Alter* poskytuje kvalitní didaktické materiály, jež se používají ve výuce na druhém stupni základních škol. Autorem čítanek je bohemista a středoškolský pedagog Josef Soukal. Čítanky pro 6.-9. ročník jsou určeny pro žáky druhého stupně základní školy. Odpovídají požadavkům *Rámcového vzdělávacího programu* pro základní vzdělávání. Obsahují texty, jež se vybírají z klasické a současné literatury pro děti a mládež. Čítanky nakladatelství *Alter* usilují o aktivní čtenářství a přinášejí zajímavé náměty, které vedou k různým úvahám a činnostem. Jsou doplněny soubornou učebnicí *Literní výchova pro 2. stupeň základní školy*, interaktivní a elektronickou učebnicí a pracovními sešity. Témata kapitol se podobají námětům, jež se objevují v předchozích didaktických materiálech.⁵¹

3.5 Fortuna

Nakladatelství *Fortuna* bylo založeno roku 1990. Jedná se o soukromé nakladatelství, jež se zaměřuje na vydávání učebnic pro základní a střední školy nebo publikace pro sebevzdělávání. Přípravuje kvalitní učebnice a čítanky, ve kterých žáci mají možnost najít potřebná data, jež by je měla vést k učení se v souvislostech, zároveň k ověřování dosažených vědomostí v praktické výuce. Řada didaktických materiálů je určena pedagogům, jelikož se jim snaží ulehčit přípravu na jejich výuku. Jsou v souladu s aktuálním *Rámcovým vzdělávacím programem* pro základní vzdělávání. K čítankám se zahrnují pracovní sešity společně s metodickou příručkou pro učitele. Náměty kapitol se většinou shodují s tématy předešlých čítanek. Soustředí se na českou a světovou literaturu.⁵²

3.6 Taktik

Vydavatelství *Taktik* již několik let příznivě účinkuje v oblasti školství a vzdělávání. Bylo založeno roku 2007 na Slovensku a postupně jeho účinnost byla rozšířena do jiných zemí.⁵³ V České republice má své sídlo v Praze. Jeho motto zní „*Učení je radost*“. Vydává moderní didaktické materiály, jež jsou doplněny pracovními

Magický realismus a postmodernismus; Ze světové literatury 21. století. (Janáčková a Francová, 2018, s. 177-179)

⁵¹ Nakladatelství Alter [online]. [cit. 2020]. Dostupné z: <https://www.alter.cz>.

⁵² Nakladatelství Fortuna [online]. [cit. 2020]. Dostupné z: [Nakladatelství | Nakladatelství Fortuna](#).

⁵³ Polsko, Maďarsko, Česká republika.

sešity. Vydavatelství *Taktik* se zaměřuje i na mezipředmětové učební a vzdělávací pomůcky pro žáky základních, ale také středních škol. Na společné práci se podílejí čeští specialisté, akademici a pedagogové, kteří čerpají ze své praxe. Umožňuje i interaktivní výuku, která ulehčuje učitelům přípravu na vyučování a práci přímo v jejich hodinách. Témata oddílů jsou podobná námětům, jež se používají v předchozích didaktických materiálech.⁵⁴

⁵⁴ Vydavatelství Taktik [online]. [cit. 2020]. Dostupné z: [O nás | etaktik.cz](https://www.etaktik.cz).

4. Systémy práce na základních školách

4.1 Základní škola Polná

Základní škola Polná představuje jedinou základní školu v malém pětitisícovém městečku na Českomoravské vysočině v kraji Vysočina poblíž města Jihlavy. Dělí se na 1. a 2. stupeň. Nižší stupeň tvoří 1.-5. ročník a vyšší stupeň je určen pro 6.-9. ročník. Tato škola má jednu speciální třídu, pět oddělení školní družiny, ale také i jeden školní klub. Na Základní škole Polná působí celkem třicet devět pedagogů se třemi asistenty pedagoga, dále pět vychovatelek a devět provozních pracovníků. Škola poskytuje i poradenské služby, jež mají na starosti výchovný poradce a metodik prevence.⁵⁵

Výuka na Základní škole Polná probíhá dle Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání „Škola pro všechny“, který poskytuje výuku čtyř cizích jazyků.⁵⁶ Tato škola se soustřeďuje i na rozvoj přírodovědných dovedností a tvořivých činností žáků. Ve speciální třídě se učí žáci s lehkým mentálním postižením společně i s žáky, již vyžadují menší kolektiv, výraznou pomoc a péči speciálního pedagoga, se kterým spolupracuje asistent pedagoga.⁵⁷

Počítačové učebny zprostředkovávají podporu výuky matematiky společně s dalšími předměty na počítačích s připojením na internet a multimediální techniku. Výuka tělesné výchovy se uskutečňuje v prostorách vlastní vybudované tělocvičny. Důležitou roli hraje školní sportovní klub. Jeho členové úspěšně reprezentují tuto školu a zároveň samotné město ve sportovních soutěžích.

Žáci Základní školy Polná se obvykle umisťují v olympiádách a soutěžích MŠMT⁵⁸ na předních místech. Na velmi dobré úrovni fungují přírodovědné a pěvecké kroužky společně s kroužkem s dyslektickou a logopedickou péčí o žáky.⁵⁹ Významné

⁵⁵ Základní škola Polná [online]. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z: [Základní škola – Horní menu – Základní škola POLNÁ \(polna.cz\)](#).

⁵⁶ Anglický jazyk (povinný od 3. ročníku), dále druhé cizí jazyky – německý jazyk, francouzský jazyk a ruský jazyk.

⁵⁷ Základní škola Polná – základní informace [online]. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z: [Základní informace – Informace – Základní škola – Horní menu – Základní škola POLNÁ \(polna.cz\)](#).

⁵⁸ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

⁵⁹ Základní škola Polná – základní informace [online]. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z: [Základní informace – Informace – Základní škola – Horní menu – Základní škola POLNÁ \(polna.cz\)](#).

jsou i projektové dny, jež výborně doplňují výuku praktickými činnostmi podle zájmů žáků, ale také i besedy⁶⁰ ve spolupráci s Husovou knihovnou.

Základní škola Polná je určena pro žáky z Polné i z okolních vesnic.⁶¹ Dále se soustředí na celoživotní vzdělávání učitelů.⁶² Rozvíjí se ve třech oblastech,⁶³ které se orientují na využití v praktickém životě. Výuka se uskutečňuje v dobře vybavených odborných učebnách s počítačovou podporou. Navazuje na ověřený a vyzkoušený alternativní způsob výuky.

4.1.1 Didaktické materiály

Na Základní škole Polná používají pedagogové učebnice od nakladatelství *Fraus*, jež patří k hlavním propagátorům interaktivní výuky. Jde o učebnice nové generace pro 6.-9. ročník. Představují aktualizaci původní řady učebnic a soustřeďují se více na opakování a procvičování. Obsahují moderní texty, které jsou orientované na rozvoj komunikační kompetence žáků. V učebnicích jsou upraveny oddíly *Komunikace a sloh*, *Skladba* a *Slovotvorba*. Významnou roli hraje blok *Hledání souvislostí*, který se větší měrou zaměřuje na jazyk, literaturu a průřezová témata. Nová textová cvičení se orientují na práci s textem a porozumění textu, zároveň se snaží o posílení čtenářské gramotnosti. Nedílnou součástí těchto didaktických materiálů je pracovní sešit a příručka pro učitele,

⁶⁰ Beseda s polským historikem, knihkupcem a nakladatelem Janem Prchalem. K jeho nejznámějším dílům patří *Sto a jedna pověst z Polné a okolí*, *Druhá stovka pověstí z Polné a okolí* a *Pověsti z Vysočiny I*. Dále i besedy s významnými spisovateli nebo spisovatelkami.

⁶¹ Jedná se o žáky, kteří dojíždějí z Hrbova, Brzkova, Dobrouta atd., dále žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, žáky jiných národností, žáky mimořádně talentované, žáky se zájmem o studium jazyků, žáky se zájmem o přírodu a ekologii nebo žáky se zájmem o rozvoj tvořivých schopností.

⁶² Jazykové kurzy, kurzy ICT, jednorázové akce z oblasti psychologie a pedagogiky, studijní zahraniční výjezdy, které jsou organizované školou.

⁶³ Jazyková oblast zahrnuje péči o český jazyk v doporučeném počtu hodin po celou školní docházku, výuku angličtiny od 3. ročníku, druhý cizí jazyk od 7. ročníku, dále vyučovací předměty Člověk a společnost (dějepis a občanská výchova), v nichž se bohatě rozvíjí komunikativní kompetence žáků. Přírodovědná oblast se soustředí na předměty matematika, zeměpis, fyzika, chemie, prvouka, vlastivěda a přírodověda, jež jsou doplňovány řadou zájmových činností Klubu *Pampeliška*, jenž ve škole dlouhodobě a úspěšně pracuje. Oblast tvořivých a pohybových činností se soustředí na předměty pracovní činnosti, výtvarnou, hudební a tělesnou výchovu. Nejvíce zaujímá žáky manuálně zručné, výtvarně, hudebně nebo pohybově nadané. Součástí těchto oblastí tvoří i předmět Informační a komunikační technologie, který je zařazen do 5. a 6. ročníku jako povinný předmět.

Základní škola Polná – základní informace [online]. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z:

[Základní informace – Informace – Základní škola – Horní menu – Základní škola POLNÁ \(polna.cz\)](#).

kteřá zohledňuje inovaci učebnic a pracovních sešitů. Zahrnuje řešení všech úkolů v učebnicích a pracovních sešitech.

Základní škola Polná aplikuje čítanky od *Státního pedagogického nakladatelství*⁶⁴ a nakladatelství *Nová škola – DUHA*.⁶⁵ Čítanky jsou zpracovány v souladu s požadavky *Rámcového vzdělávacího programu* pro základní vzdělávání.

Čítanky od *Státního pedagogického nakladatelství* doplňují ilustrace a citáty významných autorů. Každá kapitola v nich obsahuje stručný život spisovatelů a informace o jejich díle. Důležitou roli hrají rozvoj a podpora klíčových kompetencí.

V čítankách od nakladatelství *Nová škola – DUHA* je podporována čtenářská gramotnost. Autoři se snaží o propojení teorie s praxí. Čítanky jsou doplněny obrazy umělců, již reflektují dobu vzniku děl, zároveň prezentují i mezipředmětovou formu výuky.

4.1.2 Božena Němcová v didaktické praxi

Jméno Boženy Němcové a její dílo je možné najít v učebnici nové generace pro 6. ročník od nakladatelství *Fraus*. Jedná se o cvičení, jež se nacházejí v oddílech *Tvarosloví*, *Skladba* a *Komunikace a sloh*. V úseku *Tvarosloví* se objevuje v jedné úloze název známého města Česká Skalice, které je spojováno s dílem *Babička* od Boženy Němcové. V této úloze mají žáci vyhledat všechna přídavná jména a určit u nich jejich mluvnické kategorie. Vedle ní lze vidět obrázek, na němž je znázorněno sousoší *Babička s vnoučaty*. Její nedílnou součástí tvoří blok *Hledání souvislostí*.⁶⁶ V oddíle *Skladba* se objevují dva krátké upravené úryvky z knihy *Povídky Boženy Němcové*,⁶⁷ v nichž mají žáci určit všechny rozvíjející větné členy, podtrhnout základní skladební dvojice, určit druhy slov a větné členy. Současně by si měli vzpomenout i na další literární díla Boženy Němcové. V části *Komunikace a sloh* se žáci setkávají s ukázkou z knihy *Babička*, kterou si mají přečíst a na základě textu vytvořit osnovu. Tato ukázka se jmenuje *Obžínky na ratibořickém panství*. Dalším úkolem žáků je určit autora, název díla a vysvětlit význam vybraných slov.⁶⁸ Žáci si mají vzpomenout i na některé pohádky Boženy Němcové.

⁶⁴ Čítanka pro 6. a 7. ročník.

⁶⁵ Čítanka pro 8. ročník.

⁶⁶ Blok *Hledání souvislostí* obsahuje tyto úkoly: „*Se kterou literární osobností je spojena Česká Skalice a Babiččino údolí v Ratibořicích? Najděte ve Slovníku spisovatelů nebo v jiném zdroji její další díla.*“ (Krausová a kol., 2012, s. 34)

⁶⁷ Povídka *Divá Bára* a povídka *Pan učitel*.

⁶⁸ Robota, mandel, fábör a chasa.

V učebnicích nové generace pro 7.-9. ročník od nakladatelství *Fraus* se jméno Boženy Němcové a její tvorba nevyskytuje.

V čítance pro 8. ročník od nakladatelství *Nová škola – DUHA* se objevuje povídka *Divá Bára* od Boženy Němcové. V úvodu jsou žáci informováni o roku vydání povídky, vlastnostech ústřední hrdinky a hlavní myšlence příběhu. Poté následuje ukázka s úkoly vztahující se na povídku *Divá Bára*. Důležitou součástí tvoří stručný životopis Boženy Němcové. Na další straně si žáci mohou přečíst několik informací o jejím životě.⁶⁹ Ukázka se jmenuje *Ze života Boženy Němcové*⁷⁰ od autorky Elišky Jechové. Za ní následují otázky týkající se života Boženy Němcové. V čítankách pro 6. a 7. ročník od *Státního pedagogického nakladatelství* se jméno Boženy Němcové neobjevuje.

4.2 Základní škola a Mateřská škola Želetava

Základní škola a Mateřská škola Želetava představuje úplnou základní školu s devíti ročníky. To znamená, že v ročníku je zpravidla jedna třída. Součástí školy tvoří mateřská škola, jež vzdělává žáky dle vlastního vzdělávacího programu, dále školní družina a školní jídelna. Ve škole působí jedenáct pedagogů se třemi asistentkami pedagoga. Navštěvuje ji přibližně 200 žáků. Většina z nich pochází ze standardního socioekonomického rodinného prostředí a po skončení školní docházky pokračují v dalším studiu na středních školách v rámci kraje.⁷¹

Tato škola, ležící v okrese Třebíč v kraji Vysočina, se nachází ve spádové obci s dobrým dopravním spojením s okolními vesnicemi.⁷² Do školy docházejí nejen místní žáci, ale také žáci, již dojíždějí. Je rozdělena do dvou budov, které jsou od sebe vzdáleny přibližně sto metrů.

V roce 2003 došlo k dokončení největší investiční akce. Šlo o přístavbu dolní budovy školy, v níž lze nalézt novou prostornou tělocvičnu s posilovnou, kabinety tělesné výchovy, šatny se sociálním zařízením, ale také i učebnu hudební výchovy, kreslírnu,

⁶⁹ Manželství s Josefem Němcem, děti, stěhování, začátek její literární tvorby, zmínka i o Polné a další.

⁷⁰ Božena Němcová v pohledu Václava Tilleho a Miloslava Ivanova. (Janáčková a kol., 2017, s. 85)

⁷¹ Základní škola a Mateřská škola Želetava [online]. [cit. 2021]. Dostupné z: [Základní škola a Mateřská škola Želetava – současnost školy \(zszeletava.cz\)](http://zszeletava.cz).

⁷² Budeč, Bítovánky, Horky, Knínice, Jindřichovice, Lesné, Šašovice a Meziříčko. (Tamtéž.)

učebnu pro cizí jazyky, školní kuchyni, novou družinu, kabinety pro vyučující a šatny pro žáky 1. stupně.⁷³

V současné době obě budovy nabízejí odborné učebny pro výuku cizích jazyků, výtvarné a hudební výchovy, praktických činností, fyziky a chemie, počítačové učebny s dataprojektorem, školní a keramické dílny, multimediální učebnu pro výuku předmětů s dataprojektorem a projekční plochou. Jejich nedílnou součástí jsou dvě tělocvičny, fotbalové hřiště, přírodní kluziště, knihovna, školní klub, dvě sborovny, kabinety pro výuku jednotlivých předmětů a samostatná místnost pro činnost školní družiny.⁷⁴

Základní škola Želetava podporuje odborný pedagogicko-psychologický servis, do něhož spadá výchovný poradce se školním logopedem a protidrogovým preventistou. Důležitou roli hrají zájmové kroužky, školní olympiády nebo akce, jež pořádají pedagogové této školy.

4.2.1 Didaktické materiály

Na Základní škole Želetava aplikují učitelé českého jazyka a literatury didaktické materiály od nakladatelství *Fraus*. Jedná se o učebnice a čítanky původní řady, jež jsou zpracované v souladu s *Rámcovým vzdělávacím programem* pro základní vzdělávání a s ohledem na současné směry ve výuce mateřského jazyka a literatury. Učebnice obsahují 3 oddíly *Tvarosloví*, *Skladba* a *Komunikace a sloh*. Jejich součástí je pracovní sešit s příručkou pro učitele. V čítankách převažují lyrické a prozaické texty společně s dramatem. Jsou doplněny slovníčkem základních literárněvědných pojmů, zároveň i příručkou pro učitele, ve které mají učitelé možnost zhlédnout náměty pro interpretační analýzu jednotlivých úryvků. Od sedmého ročníku je přidán i chronologický přehled autorů. Podstatnou roli hraje speciální blok *Hledání souvislostí* s informacemi nacházející se na liště.

Základní škola Želetava, podobně jako Základní škola Polná, využívá čítanky od *Státního pedagogického nakladatelství*. Zde se pedagogové zaměřují jen na čítanky pro 8. a 9. ročník.⁷⁵

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Stručná charakteristika čítanek *Státního pedagogického nakladatelství* blíže viz kapitola 4.1.1 Didaktické materiály.

4.2.2 Božena Němcová v didaktické praxi

Boženu Němcovou a její literární tvorbu lze najít též v učebnici původní řady pro 6. ročník od nakladatelství *Fraus*. Jde o téměř stejné úlohy nacházející se v učebnici nové generace pro 6. ročník.⁷⁶ V oddíle *Tvarosloví*, u bloku *Hledání souvislostí*, je navíc přidána ještě jedna otázka.⁷⁷ Úsek *Skladba* na rozdíl od učebnice nové generace obsahuje pouze jeden krátký úryvek z knihy *Povídky Boženy Němcové*,⁷⁸ v němž mají žáci určit všechny rozvíjející větné členy, zároveň odpovědět na otázky vyskytující se ve speciálním bloku *Hledání souvislostí*.⁷⁹ Oddíl *Komunikace a sloh* představuje žákům totožnou ukázkou z literárního díla *Babička*.⁸⁰ V učebnicích původní řady, stejně jako v učebnicích nové generace, pro 7.-9. ročník od nakladatelství *Fraus* se jméno Boženy Němcové a její dílo nevyskytuje.

V čítankách původní řady od nakladatelství *Fraus* se jméno Boženy Němcové a její dílo objevuje v 6.-8. ročníku. V čítance pro 6. ročník se žáci setkávají s ukázkou *Obžínky na ratibořickém panství* z knihy *Babička*. Pod textem lze najít definice některých vybraných slov,⁸¹ ale také několik informací o mistru Jindřichovi.⁸² Čítanka pro 7. ročník žákům představuje jednu z mnoha pohádek Boženy Němcové. Jmenuje se *O zlatém kolovrátku*. Pohádka byla napsána podle lidového vyprávění. Žákům jsou vysvětleny slova *cajk*,⁸³ *damašek*⁸⁴ a *pole*.⁸⁵ Také mají možnost prozaickou pohádku o kolovrátku srovnat s veršovanou pohádkou od Karla Jaromíra Erbena. Důležitou roli hraje blok *Hledání souvislostí* obsahující doplňkovou otázku⁸⁶ k pohádkám Boženy Němcové.

⁷⁶ Viz kapitola 4.1.2 Božena Němcová v didaktické praxi.

⁷⁷ Blok *Hledání souvislostí* je doplněn touto otázkou: „Znáte dílo této spisovatelky, k němuž se váže uvedený obrázek?“ (Krausová a Teršová, 2003, s. 32)

⁷⁸ Povídka *Divá Bára*.

⁷⁹ „Jak se jmenuje povídka, jejíž úryvek je v 6. cvičení na s. 72? Vyjmenujte další díla Boženy Němcové. Jaký je vztah B. Němcové k Ratibořicím a k České Skalici? Najděte tato místa na mapě.“ (Krausová a Teršová, 2003, s. 73)

⁸⁰ Viz kapitola 4.1.2 Božena Němcová v didaktické praxi.

⁸¹ „chasa, též čeled' – zemědělstí dělníci pracující na panských polích; mandel – způsob stavění snopů, význam slova označuje počet 15, mandele se totiž stavěly z 15 snopů; pacholek – zemědělský dělník starající se o koně; robota – povinnost pracovat na panském, v Rakousku (tedy i v českých zemích) byla zrušena r. 1848; rosolka – druh sladkého likéru.“ (Lederbuchová a Beránková, 2003, s. 49)

⁸² „Mistr Jindřich – Jindřich Jindřich, sběratel lidových písní a zvyků, učitel a hudební skladatel, který žil a v první polovině 20. století tvořil na Chodsku.“ (Tamtéž.)

⁸³ Bavlněná látka.

⁸⁴ Látka s vytkávaným vzorem, jež je pojmenovaná podle města v Sýrii, kde se začalo s její výrobou.

⁸⁵ V textu pole válečné neboli bojiště.

⁸⁶ „Poznáte, ke které pohádce Boženy Němcové vytvořil před téměř sto lety tento grafický list *Vojtěch Preissig*?“ (Lederbuchová a Beránková, 2004, s. 109)

V čítance pro 8. ročník je možné pracovat se zkrácenou ukázkou *O Viktorce* z knihy *Babička*. Doplnují ji obrázky z díla a dva portréty Boženy Němcové. Její nedílnou součástí tvoří vybrané pasáže ze scénáře Věry Chytilové k filmu o Boženě Němcové *Tvář naděje*, zároveň básně od Jaroslava Seiferta⁸⁷ nebo Jana Nerudy.⁸⁸ Na další straně si mohou žáci přečíst dva dopisy *Z korespondence Boženy Němcové*, jež jsou věnovány Františku Matouši Klácelovi a Veronice Vrbíkové.⁸⁹

Čítanky pro 8. a 9. ročník od *Státního pedagogického nakladatelství* neobsahují jméno Boženy Němcové s její literární tvorbou.

4.3 Základní škola a Mateřská škola Prostějov, Palackého tř. 14.

„Právní subjektivitu získala naše škola na základě rozhodnutí Školského úřadu Prostějov, a to k 1. 1. 1995. V průběhu dlouhého trvání naší školy se měnil i její oficiální název, který v současné době zní ZŠ a MŠ Prostějov, Palackého tř. 14.“⁹⁰

Jedná se o nejstarší školu v okrese, jež představuje komplex pěti odloučených pracovišť. Navštěvuje ji přibližně 800 žáků. Výchovně vzdělávací činnost této školy se řídí podle Školního vzdělávacího programu *Pestrobarevná škola* a Školního vzdělávacího programu *Brána jazyků*, v němž škola přichází s novou profilací zaměřující se na rozšířenou výuku anglického jazyka již od 1. ročníku. Výuka v mateřských školách postupuje dle novelizovaného ŠVP PV *Školka plná pohody*, jenž se zabývá změnami v péči o dvouleté děti, současně reaguje na zavedení povinného předškolního vzdělávání pětiletých dětí.⁹¹ Škola se také zapojila do projektu OP VVV – Šablony II. „*Škola pro každého*“. Také organizuje výuku českého jazyka pro děti cizinců a nabízí kurz pro získání základního vzdělání.

Působí zde zhruba padesát pedagogů, šestnáct asistentů pedagoga, výchovný poradce, metodik prevence, školní psycholog a speciální pedagog. Učitelé věnují pozornost žákům i v rámci mimoškolní aktivity. Vedou zájmové kroužky, o které je velký zájem. Děti mladšího školního věku mají možnost navštěvovat školní družinu.

⁸⁷ Píseň o Viktorce.

⁸⁸ Balada stará – stará!

⁸⁹ Přítelkyně Boženy Němcové, jež usilovala o zvýšení vzdělání českých žen. Byla členkou Českomoravského bratrstva, sbírala pohádky a pověsti.

⁹⁰ Základní škola a Mateřská škola Prostějov, Palackého tř. 14 [online]. [cit. 2020]. Dostupné z: [O škole – ZŠ a MŠ Prostějov, Palackého tř. 14 \(palacka.com\)](http://palacka.com).

⁹¹ Tamtéž.

V červnu v roce 2003 se škola stala součástí projektu rekonstrukce učeben pro výuku přírodovědných předmětů. Jde o učebny přírodopisu, zeměpisu, fyziky a chemie.

4.3.1 Didaktické materiály

Na Základní škole Prostějov používají učitelé českého jazyka a literatury učebnice od nakladatelství *Fraus*, které patří mezi hlavní propagátory interaktivní výuky. Jedná se o učebnice nové generace pro 6.-9. ročník.⁹²

Základní škola Prostějov uplatňuje čítanky pro 6.-9. ročník od nakladatelství *NOVÁ ŠKOLA, s.r.o.*, jež se snaží vést žáky k tvořivému a logickému myšlení, rozvoji klíčových kompetencí, vyvozování závěrů a aby uměli řešit problémy, které vyplývají ze života v jejich okolí. Jsou zpracovány v souladu s požadavky *Rámcového vzdělávacího programu* pro základní vzdělávání. Obsahují průřezová témata, jež lze najít na dolním okraji stránky v zeleném rámečku. V každé kapitole se žáci seznámí s významnými autory a důležitými pojmy.

Někteří pedagogové využívají čítanky od nakladatelství *Fortuna* a nakladatelství *Trizonia*. Čítanka od nakladatelství *Fortuna* uvádí žáky 8. ročníku do světa literatury.⁹³ Snaží se je vést k tvořivému a logickému myšlení. V čítance od nakladatelství *Trizonia* mají se žáci 7. ročníku možnost seznámit též se světovou a českou literaturou. Doplnují ji zajímavé hry, úkoly, otázky a náměty. Obě učebnice jsou zpracovány v souladu s požadavky *Rámcového vzdělávacího programu* pro základní vzdělávání.

4.3.2 Božena Němcová v didaktické praxi

Božena Němcová a její literární tvorba se objevuje pouze v učebnici nové generace pro 6. ročník od nakladatelství *Fraus*.⁹⁴

V čítance pro 8. ročník od nakladatelství *NOVÁ ŠKOLA s.r.o.* se vyskytuje dílo Boženy Němcové ve dvou textech společně s jejím životopisem. První ukázka povídky *Divá Bára* seznamuje čtenáře s hlavní hrdinkou a jejím charakterem. Doplnují ji otázky⁹⁵

⁹² Blíže viz kapitola 4.1.1 Didaktické materiály.

⁹³ Představení literárních epoch, českých a světových autorů.

⁹⁴ Blíže viz kapitola 4.1.2 Božena Němcová v didaktické praxi.

⁹⁵ „*Jak si představujete, že vypadalo Bářino „oko buličí“? Pokuste se za pomoci textu určit, od čeho je přívlastek „buličí“ odvozen. Jakých uměleckých jazykových prostředků použila autorka při popisu Bářina vzhledu i chování? Jak získala Bára přídomek „divá“? Čím bylo pro vesničany zvláštní? Myslíte, že jsme i dnes lidé vymykající se něčím z průměru pronásledování, nebo je jejich výjimečnost považována za přednost? Připomeňte si životopis*

vztahující se k textu, současně i fotografie herečky Vlasty Fialové znázorňující hlavní hrdinku filmu *Divá Bára*. Druhý text představuje žákům báseň od českého básníka Františka Halase⁹⁶ nazývaná *Podobizna naší paní*. Čítanky pro 6.-7. ročník a 9. ročník neobsahují literární tvorbu Boženy Němcové.

Literární díla Boženy Němcové se objevují v čítance pro 8. ročník od nakladatelství *Fortuna*. Žáci mají možnost se seznámit s úvodem knihy *Babička*, ale také s kráceným úryvkem povídky *Pan učitel*. Podstatnou roli hrají náměty k úvahám a činnostem⁹⁷ společně s úryvkem *Malá úvaha o velkých knížkách* od Miroslava Horníčka zabývající se dílem *Babička*.

Čítanka pro 7. ročník od nakladatelství *Trizonia* obsahuje zkrácený úryvek povídky *Divá Bára*. V úvodu je žákům představena hlavní hrdinka a poté následuje samotný text této povídky bez úkolů.

Pedagogové Základní školy Prostějov čerpají nejen z čítanek, ale také z časopisů nebo jiných publikací, jež se soustředí na Boženu Němcovou. Mezi ně patří výtisk *Vysněná idyla Boženy Němcové*, spis *Božena Němcová v obrazech* nebo publikace *Božena Němcová – Dopisy lásky*.

Boženy Němcové a pokuste se ho porovnat s její literární postavou divé Bary. V čem si byly podobné? Jakým jednáním a postoji byla B. Němcová pro tehdejší společnost nepřijatelná? “ (Vieweghová, 2013, s. 37)

⁹⁶ Roku 1940 vznikl díky Františku Halasovi oslavný cyklus básní ke 120. výročí narození Boženy Němcové. (Tamtéž.)

⁹⁷ „Nejvýznamnějším prozaickým dílem národního obrození je bezesporu *Babička* Boženy Němcové. A asi nejen národního obrození, jak o tom svědčí například *úvaha* Miroslava Horníčka. Souhlasíte s ní? Máte také v *Babičce* svá oblíbená místa? Jestliže ano, přineste si tuto knížku z domova a přečtete toto místo nebo tato místa před třídou. Zkuste svůj výběr i stručně zdůvodnit. Zajímavé pak bude porovnat, zda se se svými spolužáky shodujete nebo v čem se od nich lišíte.“ (Nezkusil, 1999, s. 121)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Téma a typ výzkumu

Tento výzkum se zabývá osobností a literárním dílem Boženy Němcové v didaktické praxi na 2. stupni základních škol. Božena Němcová patří mezi významné české autorky. Jedná se o slavnou spisovatelku české obrozenecké doby, jež je považována za zakladatelku novodobé české prózy. V její literární tvorbě si nelze ne všimnout českých kulturních znaků a prvků vlasteneckého úsilí. Podstatnou roli pro ni hrálo i postavení ženy ve společnosti. V tomto výzkumném plánu se pokusím popsat a analyzovat získané informace o Boženě Němcové společně s její literární tvorbou na druhém stupni základních škol.

Důležitými metodami při vědeckých výzkumných plánech jsou dva specifické pedagogické výzkumy, a to kvantitativně orientovaný pedagogický výzkum a kvalitativně orientovaný pedagogický výzkum. Kvantitativně orientovaný výzkum znamená v pedagogice záměrnou a systematickou činnost, při níž se empirickými metodami zkoumají hypotézy o vztazích mezi pedagogickými fenomény. Tento výzkum se opírá o dedukci.⁹⁸ Také vychází z teorie a jeho předpokladem je projekt výzkumu. (Chráska, 2016, s. 11) Naopak kvalitativně orientovaný pedagogický výzkum se orientuje na porozumění smyslu, slova, vcítění se a jedinečnost. Zakládá si na indukci⁹⁹ a jeho cílem je odkrýt význam informací. (Chráska, 2016, s. 29)

Tento vědecký výzkumný plán se uskutečňuje na reprezentativním vzorku zvolené cílové skupiny na druhém stupni základních škol. Zkoumá se, jak velká část této skupiny projevuje určité konkrétní znaky.¹⁰⁰ Podstatnou roli mají i čísla, která vyjadřují například počet žáků ve třídě nebo kvantitu zodpovězených otázek. Díky těmto určitým znakům je tento výzkumný plán považován za kvantitativně orientovaný výzkum.

Jde o deskriptivní výzkumnou záležitost, jež zjišťuje a popisuje stav, situaci, ale také výskyt jevu. Snaží se získat objektivní důkazy, současně ověřuje teorii či domněnky. Poskytuje přesná numerická data a výsledky jsou relativně nezávislé na výzkumnících.

⁹⁸ Jde o metodu zkoumání, kdy se z přijatých výpovědí dospívá k novému závěru, tvrzení nebo důsledku. Představuje postup od obecné formulace ke konkrétnímu příkladu.

⁹⁹ Opak dedukce. Znázorňuje závěr, jenž směřuje od jednotlivého příkladu k obecnému.

¹⁰⁰ Zvyk, určitý názor atd.

Mezi běžné používané metody patří standardizované pozorování, dotazník, testy nebo rozhovor.

1.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem tohoto kvantitativně orientovaného výzkumu je zjistit, jaký názor zastávají žáci a učitelé českého jazyka a literatury na druhém stupni základních škol na Boženu Němcovou, jelikož se jedná o významnou osobnost české literatury. Mým úkolem bylo prozkoumat, co si žáci a učitelé základních škol o ní myslí, jak ji vnímají, jaké k Boženě Němcové zauímají stanovisko, a zároveň zjistit, co si o ní a její literární tvorbě pamatují. Dále jsem se informovala o tom, kolik vyučovacích hodin věnují pedagogové učivu o Boženě Němcové v jednotlivých ročnících a kde hledají inspiraci pro jejich výuku. Také mě zajímalo, zda žáky na druhém stupni základních škol zaujala její literární tvorba, popřípadě zda si od ní něco přečetli. V této souvislosti hraje důležitou roli zájem o výstavy či besedy týkající se Boženy Němcové.

Stěžejním úkolem výzkumného plánu je zjištěné informace na jednotlivých základních školách porovnat. Výsledky mi pomohly k získání přehledu o tom, jak je viděna Božena Němcová v očích žáků a učitelů na druhém stupni vybraných škol.

1.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky jsou nedílnou součástí kvantitativně orientovaného výzkumu, v tomto případě dotazníku¹⁰¹ a rozhovoru.¹⁰² Každá z nich má určitou podstatnou hodnotu sloužící k ujasnění a upevnění zvoleného tématu. A proto je důležité odpovědět na všechny otázky.

Otázky určené pro žáky

1. Co se Vám vybaví jako první, když se řekne Božena Němcová?
2. V jakém století Božena Němcová žila?
3. Víte, s jakými městy a místy je spojen život Boženy Němcové?
4. Dokážete si vybavit její neznámější díla?
5. Jaké pohádky znáte od Boženy Němcové?

¹⁰¹ Dotazník je určen pro žáky 2. stupně základních škol.

¹⁰² Jedná se o rozhovory s učiteli českého jazyka a literatury na 2. stupni základních škol.

6. Už jste od ní něco četli? Pokud ano, napište název díla či úryvku.
7. Líbí se Vám její dílo? Proč ano, proč ne?
8. V jakém kraji se nachází Babiččino údolí?
9. Konala se poblíž Vašeho bydliště nějaká přednáška či výstava týkající se Boženy Němcové?
10. Myslíte si, že Božena Němcová patří mezi významné osobnosti české literatury?

Otázky určené pro učitele českého jazyka a literatury

1. Jaký zastáváte názor na Boženu Němcovou? Změnil se Váš pohled na ni, pokud jste viděl/a seriál *Božena*?
2. Na co poukazovala Božena Němcová ve svých dílech?
3. Kolik vyučovacích hodin je věnováno učivu o Boženě Němcové v jednotlivých ročnících na 2. stupni základních škol?
4. Kdo stál u zrodu její literární tvorby?
5. Kde hledáte inspiraci pro výuku? Využíváte i jiné didaktické materiály než čítanky a učebnice? Z čeho čerpáte?
6. Je/byla pro Vás Božena Němcová vzorem? Pokud ano, v čem?
7. Zúčastnila se Vaše základní škola nějakých přednášek či výstav týkajících se Boženy Němcové?

1.3 Postup výzkumu a sběru dat

Výzkumný plán probíhal na druhém stupni základních škol. Hlavním zdrojem dat byli samotní žáci společně s učiteli.

K získání důležitých informací bylo nutné nejdříve kontaktovat vybrané základní školy, na nichž se uskutečnil výzkum, dále i pány ředitele a paní ředitelku, zda se jejich školy zúčastní tohoto výzkumu. Pokud s výzkumným plánem souhlasili, žákům byl rozeslán dotazník týkající se tématu *Osobnost a dílo Boženy Němcové v didaktické praxi na 2. stupni základních škol*, jež měli za úkol vyplnit. Na základě tohoto dotazníku lze

zjistit, kolik žáků v jednotlivých ročnících má kladný vztah k Boženě Němcové, dále co si o ní myslí nebo pamatují. Dotazník obsahuje deset otázek.¹⁰³

Další součástí výzkumu tvoří rozhovor s učiteli českého jazyka a literatury. Metodou rozhovoru¹⁰⁴ bylo vyučujícím kladeno sedm otázek týkajících se daného tématu.¹⁰⁵ Se souhlasem učitelů byl rozhovor nahrán a po zapsání podstatných informací později vymazán. Tím pádem se zachovala identita všech pedagogů.

Po zjištění veškerých informací došlo k porovnání výsledků mezi vybranými školami.

1.4 Použité metody výzkumu

Ve výzkumném plánu byly použity dvě metody, a to dotazník společně s rozhovorem. Jedná se o metody výzkumu podle Miroslava Chráska.¹⁰⁶

Dotazník je možné chápat jako způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Kladené otázky se mohou týkat buď vnějších jevů,¹⁰⁷ nebo vnitřních jevů.¹⁰⁸ Místo dotazníku lze použít termín dotazování nebo anketa. (Chráska, 2016, s. 158)

Rozhovor představuje metodu shromažďování dat o pedagogické realitě, která spočívá v přímé verbální komunikaci mezi výzkumným pracovníkem a respondentem. Lze se setkat i s termínem interview. Výzkumný pracovník může využívat strukturovaný rozhovor,¹⁰⁹ nestrukturovaný rozhovor,¹¹⁰ polostrukturovaný rozhovor¹¹¹ nebo skupinový rozhovor, jenž se řídí podle počtu lidí. Jeho součástí je i individuální rozhovor. (Chráska, 2016, s. 176-177)

¹⁰³ Blíže viz kapitola 1.2 Výzkumné otázky.

¹⁰⁴ Rozhovor aplikovaný ve formě videohovoru.

¹⁰⁵ Blíže viz kapitola 1.2 Výzkumné otázky.

¹⁰⁶ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického systému*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2016. ISBN 978-80-271-9225-0.

¹⁰⁷ Například názory vyučujících na zaváděná organizační opatření.

¹⁰⁸ Motivy, postoje nebo pocity.

¹⁰⁹ Jde o postup, který představuje přesně připravený text.

¹¹⁰ Přirozená komunikace mezi lidmi.

¹¹¹ Jedná se o určitý kompromis mezi výše uvedené typy rozhovoru.

2. Vyhodnocení výzkumu

Tato kapitola se člení do dílčích podkapitol, přičemž každá podkapitola se soustřeďuje na jednu vybranou školu. V každé podkapitole je uveden název základní školy. Dále jsou v ní prezentovány jednotlivé ročníky s počtem žáků, již vyplnili dotazník, ale také i počet učitelů, kteří se zúčastnili rozhovoru. Každá podkapitola je doprovázena přehlednými tabulkami se zjištěnými daty. Podstatné je i shrnutí získaných odpovědí na jednotlivé výzkumné otázky, jež jsou přesně a objektivně zpracovány.

2.1 Základní škola Polná

2.1.1 Výsledky dotazníku

Třída **6.A** se skládá z 22 žáků. Dotazník vyplnilo celkem 19 žáků, z toho 10 dívek a 9 chlapců. Třídou **7.C** navštěvuje 26 žáků. Dotazník vykonalo dohromady 23 žáků, z toho 13 dívek a 10 chlapců. Do třídy **8.C** chodí 23 žáků. Dotazník splnilo 20 žáků, z toho 11 dívek a 9 chlapců. Třídou **9.A** tvoří 27 žáků. Dotazník vyplnilo celkem 25 žáků, z toho 15 dívek a 10 chlapců.¹¹²

1. Co se Vám vybaví jako první, když se řekne Božena Němcová?

Tabulka č. 1: Osobnost Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 1, ZŠ Polná)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.C	Žáci z 8.C	Žáci z 9.A
kniha Babička	7	8	6	7
spisovatelka	5	6	5	5
Polná	4	6	5	5
knihy a pohádky	2	3	4	3
peníze (500 Kč)	1	2	3	2
literatura	-	1	1	2
milostný život	-	-	-	2
nejznámější česká žena	-	-	-	1
stěhování	-	-	-	1
vlastenec	-	-	-	1
1840-1842	-	-	-	1

¹¹² Počet žáků v jednotlivých ročnících je v některých tabulkách větší než celkový počet žáků, již vyplnili dotazník. Jelikož se jednalo o otevřené otázky, žáci měli ve svých odpovědích například více děl, měst či míst, jež se shodovaly s jednoslovnou odpovědí od jejich spolužáků. Většinou šlo o odpovědi na 1. otázku a 3.-6. otázky.

Nejčastějšími odpověďmi byla slova kniha *Babička*, spisovatelka a Polná. Některým žákům se vybavily pohádky a knížky, jiným slovo literatura. Rovněž si žáci vzpomněli na to, že lze vidět Boženu Němcovou na bankovce s hodnotou 500 korun. K méně častým odpovědím patřila slova milostný život, nejznámější česká žena, stěhování, vlastenec nebo letopočet zachycující její pobyt v Polné.

2. V jakém století Božena Němcová žila?

Tabulka č. 2: Století (Výsledky otázky č. 2, ZŠ Polná)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.C	Žáci z 8.C	Žáci z 9.A
19. století	17	20	17	23
18. století	2	2	2	1
18.-19. století	-	1	1	1

Většina žáků odpověděla dobře, že Božena Němcová žila v 19. století. Několik žáků odpovědělo mylně.

3. Víte, s jakými městy a místy je spojen život Boženy Němcové?

Tabulka č. 3: Místa a města, spojená se životem Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 3, ZŠ Polná)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.C	Žáci z 8.C	Žáci z 9.A
Polná	10	8	9	7
Praha, Vídeň	5	6	5	6
Litomyšl, Česká Skalice	3	4	3	4
Domažlice, Ratibořice	3	3	3	4
Babiččino údolí	2	2	1	2
Chvalkovice	-	1	-	1
Nové Město nad Metují	-	1	-	1
Josefov	-	1	-	1
Červený Kostelec	-	-	-	1

Z odpovědí žáků lze poznat, že mají bohatý přehled o tom, kde Božena Němcová žila nebo pobývala. Výsledky ukazují, že k častým odpovědím patřila města Polná, Praha a Vídeň.

4. Dokážete si vybavit její nejnámější díla?

Tabulka č. 4: Díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 4, ZŠ Polná)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.C	Žáci z 8.C	Žáci z 9.A
Babička	10	9	10	8
Divá Bára	8	6	6	7
pohádky	5	3	4	4
V zámku a podzámčí	2	3	-	3
Čtyři doby	-	-	-	2
Chyže pod horami	-	1	-	-
Chudí lidé	-	1	-	-
Pohorská vesnice	-	1	-	-

Žákům ze Základní školy Polná se nejvíce vybavila dvě literární díla, a to kniha *Babička* a povídka *Divá Bára*. Někteří z nich si dokázali vzpomenout na povídku *V zámku a podzámčí*, jiní na pohádky a další povídky.

5. Jaké pohádky znáte od Boženy Němcové?

Tabulka č. 5: Pohádky Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 5, ZŠ Polná)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.C	Žáci z 8.C	Žáci z 9.A
Princ Bajaja	6	7	5	5
Čert a Káča	4	5	4	5
O princezně se zlatou hvězdou na čele	4	4	3	4
O Popelce	3	2	2	3
O dvanácti měsíčkách	2	2	2	3
O perníkové chaloupce	2	1	2	2
Chytrá horákyňe	2	1	2	2
O Smolíčkovi	1	1	1	2
O Slunečníku, Měsíčníku a Větrníku	1	1	-	1
O Nesytovi	-	1	-	1
Čertův švagr	-	1	-	1

O hloupém Honzovi a Strejček příhoda	-	1	-	1
--------------------------------------	---	---	---	---

Z odpovědí žáků z jednotlivých ročníků lze zjistit, že znají mnoho známých pohádek od Boženy Němcové. Nejznámější pohádky pro žáky ze Základní školy Polná jsou *Princ Bajaja*, *Čert a Káča*, *O princezně se zlatou hvězdě na čele*, *O Popelce* a *O dvanácti měsíčkách*.

6. Už jste od ní něco četli? Pokud ano, napište název díla či úryvku.

Tabulka č. 6: Přečtená díla od Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 6, ZŠ Polná)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.C	Žáci z 8.C	Žáci z 9.A
Ano – pohádky	9	7	7	6
Ne	8	7	6	6
Ano – Babička	2	4	4	5
Ano – Divá Bára	-	3	4	4
Ano – Princ Bajaja	-	2	-	-
Ano – V zámku a podzámčí	-	2	-	2
Nevím, možná – nepamatuji si	1	-	1	2
Ano – O kohoutkovi a slepičce	-	1	-	-
Ano – O Popelce	1	-	-	-

Převážná část žáků již od Boženy Němcové něco četla. Jednalo se většinou o pohádky, prózu *Babička* nebo povídky *Divá Bára* a *V zámku a podzámčí*. Je zajímavé, že polovina z nich nic nečetla. U těchto odpovědí psali žáci i důvody, například, že je četba nebaví, chystají si něco přečíst nebo viděli jen její zfilmovanou literární tvorbu. Někteří žáci si vůbec nejsou jistí, zda nějaká díla opravdu četli.

7. Líbí se Vám její dílo? Proč ano, proč ne?

Tabulka č. 7: Zájem o díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 7, ZŠ Polná)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.C	Žáci z 8.C	Žáci z 9.A
Ano	10	14	12	17
Ne	5	5	7	6
Nevím ¹¹³	3	4	1	2
Tak na půl ¹¹⁴	1	-	-	-

Odpovědi ukazují, že více než polovině žáků z jednotlivých tříd se literární tvorba Boženy Němcové líbí.

Důvody, proč žáci psali Ano:

- líbí se jim pohádky, jelikož jsou hezky zpracované a lehce pochopitelné
- ukazují minulost
- zajímavá a jedinečná literární tvorba Boženy Němcové
- krásně vypravované
- zábavná četba s dobrým koncem
- mají rádi starší příběhy a knihy
- díky literární tvorbě Boženy Němcové se vrací do dětských let a také se umí vžít do jejích příběhů
- vyprávění o životě obyčejných lidí v dřívějších dobách nebo o pravdivých věcech
- v próze *Babička* popisuje Božena Němcová její život, hlavní postava této knihy je milá a laskavá

Důvody, proč žáci psali Ne:

- žáci její literární díla nečetli
- nebaví je děj společně s četbou (zfilmovaná díla¹¹⁵ Boženy Němcové se žákům líbí více než četba)
- nelíbí se jim její tvorba
- obsahově náročné, moc dlouhé a staré

¹¹³ Bez důvodu.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Pohádky.

- žáci mají rádi jiný žánr¹¹⁶

8. V jakém kraji se nachází Babiččino údolí?

Tabulka č. 8: Babiččino údolí (Výsledky otázky č. 8, ZŠ Polná)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.C	Žáci z 8.C	Žáci z 9.A
Královéhradecký kraj	16	23	16	22
Nevím	2	-	4	3
Pardubický kraj	1	-	-	-

Většina žáků odpověděla na tuto otázku správně, že Babiččino údolí se nachází v Královéhradeckém kraji.

9. Konala se poblíž Vašeho bydliště nějaká přednáška či výstava týkající se Boženy Němcové?

Tabulka č. 9: Beseda o Boženě Němcové (Výsledky otázky č. 9, ZŠ Polná)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.C	Žáci z 8.C	Žáci z 9.A
Ano	14	17	10	17
Ne	3	4	5	5
Nevím, nevybavuji si	2	2	5	3

Mnoho žáků si pamatuje, že se v Polné konala beseda či výstava týkající se Boženy Němcové. Šlo o odhalení sochy Boženy Němcové, které proběhlo v červnu roku 2017. Podstatná byla krátká přednáška o Boženě Němcové, jež se konala ve městské knihovně. Nelze zapomenout i na výstavu vztahující se k Němcové, která se uskutečnila v polnském muzeu.

10. Myslíte si, že Božena Němcová patří mezi významné osobnosti české literatury?

Tabulka č. 10: Významná osobnost české literatury (Výsledky otázky č. 10, ZŠ Polná)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.C	Žáci z 8.C	Žáci z 9.A
Ano	19	23	20	25

¹¹⁶ Science fiction a fantasy.

Všichni žáci z jednotlivých tříd na Základní škole Polná si myslí, že Božena Němcová představuje významnou osobnost české literatury.

2.1.2 Rozhovor s učiteli českého jazyka a literatury

Rozhovor probíhal v podobě videohovoru s každým učitelem zvlášť. Ze Základní školy Polná se rozhovoru zúčastnilo 5 učitelů,¹¹⁷ jimž jsem pokládala výzkumné otázky jednotlivě za sebou. Otázek bylo sedm.

1. Jaký zastáváte názor na Boženu Němcovou? Změnil se Váš pohled na ni, pokud jste viděla seriál *Božena*?

Tabulka č. 11: Názor na Boženu Němcovou (Výsledky otázky č. 1, ZŠ Polná)

Odpovědi	Učitelé
„Je jedna z nejlepších českých spisovatelek. Po zhlédnutí seriálu jsem na ni názor nezměnila.“	1
„Názor jsem nezměnila, její soukromý život jsem znala. Beru ji jako ženu z masa a kostí, ne jenom jako nějakou ikonu české literatury.“	1
„Velká osobnost v osobním i pracovním životě.“	1
„Dříve – výrazná osobnost 19. století, dnes – její zlidštění.“	1
„Už od dětství jsem ji jako autorku milovala a můj pohled na ni se po seriálu nezměnil. Informace o jejím životě pro mě nebyly nové.“	1

Z odpovědí učitelů ze Základní školy Polná je patrné, že považují Boženu Němcovou nejen za významnou osobnost české literatury, ale také i za silnou ženu. Po zhlédnutí seriálu *Božena* se názor na Boženu Němcovou u nich nezměnil.

2. Na co poukazovala Božena Němcová ve svých dílech?

Tabulka č. 12: Témata Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 2, ZŠ Polná)

Odpovědi	Učitelé
„problémy běžných lidí, nepochopení okolí pro odlišnost“	1
„naše tradice; život prostých lidí, často spíše žen; vzájemná láska a úcta; láska k domovu“	1

¹¹⁷ Rozhovoru se zúčastnilo 5 žen.

<i>„vlastenectví, úloha ženy ve společnosti“</i>	1
<i>„být hrdými Čechy“</i>	1
<i>„sociální rozdíly mezi lidmi; psala pravdivě o tom, co viděla a zažila...“</i>	1

Zde lze vidět, že se jedná o odpovědi znázorňující všechna témata, která se objevují v jejích dílech.

3. Kolik vyučovacích hodin je věnováno učivu o Boženě Němcové v jednotlivých ročnících na 2. stupni základních škol?

Tabulka č. 13: Božena Němcová v didaktické praxi (Výsledky otázky č. 3, ZŠ Polná)

Odpovědi	Učitelé
<i>„6., 7. a 8. ročník spíše nárazově, celkem cca 1-3 hodiny, 9. ročník – 1 hodina“</i>	1
<i>„7. ročník – 2 hodiny, 8. ročník – 2 hodiny“</i>	1
<i>„4 hodiny“</i>	1
<i>„po 2-3 hodinách v 6.-8. ročníku, po 6 hodinách v 9. ročníku“</i>	1
<i>„6. a 7. ročník cca po 1 hodině, 8. ročník 1-2 hodiny“</i>	1

Z odpovědí je možné zjistit, že každý učitel věnuje učivu o Boženě Němcové jiný počet hodin v jednotlivých třídách než ostatní pedagogové.

4. Kdo stál u zrodu její literární tvorby?

Tabulka č. 14: Začátek její literární tvorby (Výsledky otázky č. 4, ZŠ Polná)

Odpovědi	Učitelé
<i>„Karel Jaromír Erben – pod jeho vlivem začala sepsovat literární tvorbu“</i>	1
<i>„vlastenecká společnost v Praze, Václav Bolemír Nebeský“</i>	1
<i>„částečně ji ovlivnil manžel – vlastenec, s českou literaturou se seznámila v Polné, ovlivnili ji přátelé – vlastenci“</i>	1
<i>„její muž“</i>	1
<i>„podle seriálu Václav Bolemír Nebeský“</i>	1

Odpovědi učitelů ze Základní školy Polná se nepatrně od sebe liší, avšak každý z nich má dobrý přehled. U zrodu literární tvorby Boženy Němcové stáli dva čeští básníci Karel Jaromír Erben a Václav Bolemlr Nebeský. Částečně se na ní podílela i vlastenecká společnost a její manžel Josef Němec. Důležitou roli hrálo pro Boženu Němcovou město Polná.

5. Kde hledáte inspiraci pro výuku? Využíváte i jiné didaktické materiály než čítanky a učebnice? Z čeho čerpáte?

Tabulka č. 15: Didaktické materiály (Výsledky otázky č. 5, ZŠ Polná)

Odpovědi	Učitelé
<i>„internet“</i>	1
<i>„internet, odborná literatura, spolupráce s kolegy“</i>	1
<i>„knihy ve školní knihovně, internet, televizní pořady, filmové ukázky“</i>	1
<i>„čítanky, vlastní pracovní listy, filmové ukázky, poslech“</i>	1
<i>„Velmi mě zaujalo například množství zajímavých materiálů na ČT edu.¹¹⁸ Používám časopisecké články, dokumenty, nahrávky, youtube.“</i>	1

Učitelé hledají inspiraci pro svoji výuku hlavně na internetu. Někteří z nich používají odbornou literaturu, časopisy, vlastní pracovní listy, navštěvují školní knihovnu nebo spolupracují se svými kolegy. Pro jejich výuku jsou podstatné dokumenty a filmové ukázky.

6. Je/byla pro Vás Božena Němcová vzorem? Pokud ano, v čem?

Tabulka č. 16: Božena Němcová jako vzor (Výsledky otázky č. 6, ZŠ Polná)

Odpovědi	Učitelé
<i>„Obdivuji, že si stála za svým názorem a nevzdávala se.“</i>	1
<i>„Silná osobnost s odvahou jít proti proudu.“</i>	1
<i>„Ano – důraz na vzdělání“</i>	1
<i>„Ano, v obětavé péči o děti a v pravdivém zobrazování života.“</i>	1
<i>„spíše ne“</i>	1

¹¹⁸ ČT edu představuje webový portál České televize, jenž pedagogům, žákům, ale také i rodičům dává k dispozici mnoho krátkých videí sloužící k doplnění výuky.

Božena Němcová je pro převážnou část učitelů ze Základní školy Polná vzorem. Obdivují ji jako silnou a odvážnou osobnost, jež kladla důraz na vzdělání a nevzdávala se.

7. Zúčastnila se Vaše základní škola nějakých přednášek či výstav týkajících se Boženy Němcové?

Tabulka č. 17: Přednáška o Boženě Němcové (Výsledky otázky č. 7, ZŠ Polná)

Odpovědi	Učitelé
Ano	3
Ne	2

Ti učitelé, již odpověděli „Ano“, si pamatují, že se jejich škola zúčastnila 2 besed, a to besedy *Knihy Boženy Němcové* a besedy *České ženy (autorky)*. Také navštívili výstavu, která se konala ve Městském polenském muzeu.

2.2 Základní škola a Mateřská škola Želetava

2.2.1 Výsledky dotazníku

Třída **6.A** se skládá z 12 žáků. Dotazník vyplnili všichni žáci, z toho 2 dívky a 10 chlapců. Třídou **7.A** navštěvuje 15 žáků. Dotazník dokončilo dohromady 14 žáků, z toho 9 dívek a 5 chlapců. Do třídy **8.A** chodí 18 žáků. Dotazník splnili všichni žáci, z toho 6 dívek a 12 chlapců. Třídou **9.A** tvoří 13 žáků. Dotazník vyplnila také celá třída, z toho 9 dívek a 4 chlapci.¹¹⁹

1. Co se Vám vybaví jako první, když se řekne Božena Němcová?

Tabulka č. 18: Osobnost Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 1, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
kniha Babička	7	8	9	6
česká spisovatelka	6	7	7	5
knihy	4	7	3	2
pohádky	4	3	2	2
peníze (500 Kč)	3	2	2	2
povinná školní docházka	1	-	-	-

¹¹⁹ Viz poznámka 102.

slavná osobnost	-	1	-	1
paní	-	1	-	-
portrét Boženy Němcové	-	-	-	1
film <i>Babička</i>	-	-	-	1

Nejčastějšími odpověďmi byla slova kniha *Babička*, česká spisovatelka, knihy a pohádky. Některým žákům se vybavilo, že Boženu Němcovou lze vidět na bankovce s hodnotou 500 korun. K méně častým odpovědím patřila slova slavná osobnost, povinná školní docházka, paní, portrét Boženy Němcové a zfilmované dílo *Babička*.

2. V jakém století Božena Němcová žila?

Tabulka č. 19: Století (Výsledky otázky č. 2, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
19. století	10	11	16	12
18. století	1	1	2	1
Nevím	1	1	-	-
20. století	-	1	-	-

Převážná část žáků odpověděla dobře, že Božena Němcová žila v 19. století. Nicméně několik žáků odpovědělo nesprávně či nevěděli.

3. Víte, s jakými městy a místy je spojen život Boženy Němcové?

Tabulka č. 20: Místa a města, spojená se životem Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 3, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Žáci z 6. A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Praha	5	6	7	6
Ratibořice	4	4	4	4
Vídeň	4	4	4	3
Česká Skalice	2	2	3	3
Domažlice	2	1	3	3
nevím	2	1	2	2
Babiččino údolí	-	1	-	-
Chodsko	-	1	-	-

Rakousko	-	1	-	-
Polná	-	-	1	-
Nové Město nad Metují	-	-	1	1

Z odpovědí žáků lze vidět, že mají velký přehled o tom, kde Božena Němcová žila nebo setrvala. Výsledky ukazují, že k častým odpovědím patřila města Praha, Ratibořice, Vídeň, Česká Skalice a Domažlice.

4. Dokážete si vybavit její neznámější díla?

Tabulka č. 21: Díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 4, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Babička	8	7	10	9
Divá Bára	6	5	7	6
pohádky	3	3	3	-
Princ Bajaja	3	2	-	-
O Popelce	-	2	-	-
O dvanácti měsíčkách	-	1	-	-
Tři rady	-	1	-	-
Národní báchorky a pověsti	-	-	1	-
Pan učitel	-	-	1	-
V zámku a podzámčí	-	-	-	1

Žákům ze Základní školy Želetava, podobně jako žákům z Polné, se nejvíce vybavila dvě literární díla, a to próza *Babička* a povídka *Divá Bára*. Někteří z nich si dokázali vzpomenout na její pohádky a povídky.

5. Jaké pohádky znáte od Boženy Němcové?

Tabulka č. 22: Pohádky Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 5, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Čert a Káča	5	6	5	4
Princ Bajaja	5	5	4	4

O princezně se zlatou hvězdou na čele	3	4	3	3
O dvanácti měsíčkách	2	3	3	3
Chytrá horákyňe	1	2	3	2
O Popelce, O perníkové chaloupce	1	1	2	2
Sůl nad zlato	-	1	2	2
Sedmero krkavců	-	1	1	2
Potrestaná pýcha	-	2	1	-
Tři rady, Strejček Příhoda	-	1	1	-
Kmotr Matěj, O Nesytovi	-	1	1	1

Z odpovědí žáků lze poznat, že znají velké množství pohádek. Nejvíce si vybavili pohádky *Čert a Káča*, *Princ Bajaja*, *O princezně se zlatou hvězdě na čele*, *O dvanácti měsíčkách* a *Chytrá horákyňe*.

6. Už jste od ní něco četli? Pokud ano, napište název díla či úryvku.

Tabulka č. 23: Přečtená díla od Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 6, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Ano – pohádky	5	6	4	5
Ne	3	4	4	5
Ano – Princ Bajaja	2	-	2	3
Ano – Divá Bára	-	-	2	3
Ano – Babička	2	2	2	3
Nevím	2	2	2	3
Ano, ale nevzpomínám si	-	2	2	2
Ano – O dvanácti měsíčkách	-	1	-	-
Ano – O kohoutkovi a slepičce	-	-	1	-

Ano – O hloupém Honzovi	-	-	-	1
Ano – Chytrá horákyňe	-	-	-	1

Převážná část žáků již od Boženy Němcové něco četla. Šlo především o pohádky, dále prózu *Babička* nebo povídku *Divá Bára*. Je pozoruhodné, že čtvrtina z nich nic nečetla. Někteří si nejsou jistí, zda nějaké dílo od Boženy Němcové četli, jiní sice přečetli, ale nepamatují si název literárního díla.

7. Líbí se Vám její dílo? Proč ano, proč ne?

Tabulka č. 24: Zájem o díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 7, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Ano	5	7	7	4
Ne	4	4	5	6
Nevím ¹²⁰	3	3	5	3
Tak na půl ¹²¹	-	-	1	-

Ze získaných odpovědí lze vidět, že více než polovině žáků z jednotlivých ročníků se literární tvorba Boženy Němcové nelíbí nebo neví.

Důvody, proč žáci psali Ano:

- Božena Němcová byla chytrá a psala krásná díla
- talent
- hezké a naučné příběhy
- zábavná díla
- její literární díla dávají smysl
- díla jsou dobře napsaná
- zajímavá osobnost společně se zajímavými příběhy
- žákům se líbilo dílo *Babička*, jelikož v něm popisuje její život
- žákyně čte její literární tvorbu svému mladšímu sourozenci

Důvody, proč žáci psali Ne:

¹²⁰ Bez důvodu.

¹²¹ Tamtéž.

- žáci její literární díla nečetli
- žáci o její literární tvorbě nepřemýšleli
- díla jsou příliš prostá a jednoduchá

8. V jakém kraji se nachází Babiččino údolí?

Tabulka č. 25: Babiččino údolí (Výsledky otázky č. 8, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Královéhradecký kraj	9	8	13	10
Nevím	3	4	4	1
Liberecký kraj	-	2	-	-
Karlovarský kraj	-	-	1	-
Jihomoravský kraj	-	-	-	2

Převážná část žáků odpověděla na tuto otázku správně, že Babiččino údolí se nachází v Královéhradeckém kraji.

9. Konala se poblíž Vašeho bydliště nějaká přednáška či výstava týkající se Boženy Němcové?

Tabulka č. 26: Beseda o Boženě Němcové (Výsledky otázky č. 9, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Ne	10	12	15	10
Nevím, nevybavuji si	2	2	2	3
Ano	-	-	1	-

Z odpovědí žáků je možné vidět, že se poblíž jejich bydliště nekonala žádná přednáška či výstava týkající se Boženy Němcové.

10. Myslíte si, že Božena Němcová patří mezi významné osobnosti české literatury?

Tabulka č. 27: Významná osobnost české literatury (Výsledky otázky č. 10, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Ano	12	14	18	13

Všichni žáci z jednotlivých ročníků na Základní škole Želetava považují Boženu Němcovou za významnou osobnost české literatury.

2.2.2 Rozhovor s učiteli českého jazyka a literatury

Na Základní škole Želetava, na 2. stupni, vyučuje předmět *Český jazyk a literatura* jen jedna učitelka, jež se zúčastnila rozhovoru.¹²²

1. Jaký zastáváte názor na Boženu Němcovou? Změnil se Váš pohled na ni, pokud jste viděla seriál *Božena*?

Tabulka č. 28: Názor na Boženu Němcovou (Výsledky otázky č. 1, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Učitelé
<i>„Obdivuhodná žena s (na svoji dobu) nestandardními postoji. Prosadila se psaním v době, kdy to bylo pro ženu nevhodné, často až skandální. Ano, částečně se změnil.“</i>	1

Učitelka ze Základní školy Želetava považuje Boženu Němcovou za obdivuhodnou ženu s nestandardními postoji, jež se prosadila psaním v době, kdy to bylo pro ženu nevhodné. Po zhlédnutí seriálu *Božena* učitelka částečně změnila na ni názor.

2. Na co poukazovala Božena Němcová ve svých dílech?

Tabulka č. 29: Témata Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 2, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Učitelé
<i>„život obyčejných lidí, jejich radosti i starosti, nepřipustnost možnosti se odlišovat (Divá Bára)“</i>	1

I zde lze vidět shodu s tématy, kterým se Božena Němcová věnovala.

¹²² Průběh rozhovoru – blíže viz kapitola 2.1.2 Rozhovor s učiteli českého jazyka a literatury.

3. Kolik vyučovacích hodin je věnováno učivu o Boženě Němcové v jednotlivých ročnících na 2. stupni základních škol?

Tabulka č. 30: Božena Němcová v didaktické praxi (Výsledky otázky č. 3, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Učitelé
„6. třída – zaměření se na pohádky, 2 hodiny; 8. třída – zaměření se na literaturu 19. století, 2 hodiny; Občanská výchova – v rámci učiva poukaz na slavné ženské postavy české (ne samostatná hodina)“	1

Na Základní škole Želetava věnují pozornost Boženě Němcové jen v 6. a 8. ročníku. S jejím jménem se setkávají žáci i v občanské výchově.

4. Kdo stál u zrodu její literární tvorby?

Tabulka č. 31: Začátek její literární tvorby (Výsledky otázky č. 4, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Učitelé
„Manžel, který (podle všeho) přivedl Boženu Němcovou k české literatuře. Dále Václav Bolemír Nebeský společně s Karlem Jaromírem Erbenem.“	1

I zde je možné vidět, že učitelka má velmi dobrý přehled o tom, kdo stál u zrodu literární tvorby Boženy Němcové. Byl to Karel Jaromír Erben společně s Václavem Bolemírem Nebeským. Zčásti se na ní podílela i vlastenecká společnost a její manžel Josef Němec. Podstatnou roli hrálo pro Boženu Němcovou město Polná.

5. Kde hledáte inspiraci pro výuku? Využíváte i jiné didaktické materiály než čítanky a učebnice? Z čeho čerpáte?

Tabulka č. 32: Didaktické materiály (Výsledky otázky č. 5, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Učitelé
„EuroDidact ¹²³ , DUMy, ¹²⁴ portál Rámcového vzdělávacího programu, internet, školení, tiskoviny (časopisy a noviny), audioknihovna ČR atd.“	1

¹²³ Jedná se o výukový program pro děti, jenž využívá moderní technologie.

¹²⁴ Digitální učební materiály poskytující pracovní listy, prezentace, různé hry nebo testy.

Učitelka ze Základní školy Želetava hledá inspiraci pro svoji výuku především na internetu. Dále používá různé tiskoviny, využívá školení nebo navštěvuje audioknihy.

6. Je/byla pro Vás Božena Němcová vzorem? Pokud ano, v čem?

Tabulka č. 33: Božena Němcová jako vzor (Výsledky otázky č. 6, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Učitelé
<i>„Nevím, jestli úplně vzorem. Obdivuji její schopnost a odhodlanost prosadit se ve světě, jenž byl do té doby určen pouze mužům; odvahu odlišovat se.“</i>	1

Z odpovědi lze chápat, že učitelka ze Základní školy Želetava si není jistá, zda je Božena Němcová zcela jejím vzorem. Obdivuje ji, že se dokázala prosadit v době, kdy byl svět určen jen mužům.

7. Zúčastnila se Vaše základní škola nějakých přednášek či výstav týkajících se Boženy Němcové?

Tabulka č. 34: Přednáška o Boženě Němcové (Výsledky otázky č. 7, ZŠ a MŠ Želetava)

Odpovědi	Učitelé
Ne	1

Základní škola Želetava se nezúčastnila žádné přednášky či výstavy týkající se Boženy Němcové.

2.3 Základní škola a Mateřská škola Prostějov, Palackého tř. 14

2.3.1 Výsledky dotazníku

Třída **6.B** se skládá z 22 žáků. Dotazník vyplnilo dohromady 19 žáků, z toho 7 dívek a 12 chlapců. Třída **7.A** navštěvuje 28 žáků. Dotazník vykonalo celkem 20 žáků, z toho 11 dívek a 9 chlapců. Do třídy **8.A** chodí 18 žáků. Dotazník splnili všichni žáci, z toho 12 dívek a 6 chlapců. Třída **9.A** tvoří 23 žáků. Dotazník vyplnilo 20 žáků, z toho 11 dívek a 9 chlapců.¹²⁵

¹²⁵ Viz poznámka 102.

1. Co se Vám vybaví jako první, když se řekne Božena Němcová?

Tabulka č. 35: Osobnost Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 1, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Žáci z 6.B	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
česká spisovatelka	8	7	6	7
dílo <i>Babička</i>	5	6	5	4
pohádky	3	4	3	3
knihy	3	3	3	2
dílo <i>Divá Bára</i>	-	2	-	2
peníze (500 Kč)	-	1	1	1
patronka českého národa, nešťastné manželství	-	-	1	-
čeština	-	-	1	-
silná a chytrá žena	1	-	1	1
Významná osobnost českých dějin, která to v životě neměla lehké.	-	-	-	1
film	-	1	-	-

K nejběžnějším odpovědím patřila slova česká spisovatelka, dílo *Babička*, pohádky a knihy. Žákům se vybavilo i literární dílo *Divá Bára*. Také si vzpomněli na to, že lze vidět Boženu Němcovou na bankovce s hodnotou 500 korun. Někteří z nich považují Boženu Němcovou za patronku českého národa, jež se ocitla v nešťastném manželství, dále silnou a chytrou ženu nebo významnou osobnost českých dějin, která to v životě neměla lehké.

2. V jakém století Božena Němcová žila?

Tabulka č. 36: Století (Výsledky otázky č. 2, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Žáci z 6.B	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
19. století	17	18	16	19
18. století	1	1	-	-
Nevím	1	1	1	1
20. století	-	-	1	-

Převážná část žáků odpověděla dobře, že Božena Němcová žila v 19. století. Někteří žáci odpověděli chybně nebo nevěděli.

3. Víte, s jakými městy a místy je spojen život Boženy Němcové?

Tabulka č. 37: Města a místa, spojená se životem Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 3, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Žáci z 6.B	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Praha	7	6	5	7
Vídeň	6	6	4	6
Ratibořice	3	4	4	3
Babiččino údolí	2	3	3	2
Chvalkovice	2	2	-	1
Nevím	2	2	2	1
Nové Město nad Metují	-	1	-	1
Muzeum Boženy Němcové	-	1	-	-
venkov	-	-	1	-
Česká Skalice	-	-	-	1

Z odpovědí žáků lze zjistit, že mají značný přehled o tom, kde Božena Němcová žila nebo pobývala. Výsledky poukazují, že k častým odpovědím patřila města Praha, Vídeň, Ratibořice a místo ve východních Čechách Babiččino údolí.

4. Dokážete si vybavit její nejznámější díla?

Tabulka č. 38: Díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 4, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Žáci z 6.B	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Babička	6	7	8	10
pohádky	6	6	5	4
Divá Bára	2	4	4	4
V zámku a podzámčí	1	3	3	3
Národní báchorky a pověsti	1	-	-	-
O Popelce	1	-	-	-

O perníkové chaloupce	1	-	-	-
O princezně se zlatou hvězdou na čele	1	-	-	-
O dvanácti měsíčkách	1	-	-	-
Chyže pod horami	-	1	2	-

Žáci ze Základní školy Prostějov si dokázali vybavit literární dílo *Babička*, povídky *Divá Bára* a *V zámku a podzámčí*. K častým odpovědím patřily i její pohádky.

5. Jaké pohádky znáte od Boženy Němcové?

Tabulka č. 39: Pohádky Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 5, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Žáci z 6.B	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Princ Bajaja	5	6	4	4
O princezně se zlatou hvězdě na čele	4	5	3	4
Čert a Káča	4	4	3	3
O dvanácti měsíčkách	3	3	2	3
Čertův švagr	2	3	2	3
O Popelce	2	3	2	2
O perníkové chaloupce	2	2	1	2
O Nesytovi	2	2	1	2
Chytrá Horákyňe, Sedmero krkavců	1	1	1	1
Tři rady	1	-	1	1
O hloupém Honzovi, Pyšná princezna	1	-	1	1
O Smolíčkovi	1	1	1	1
Pták Ohnivák, Sůl nad zlato	-	-	1	-
O Slunečníku, Měsíčníku a Větrníku	-	1	-	-
O Jozovi a Jankovi	-	1	-	-
Rozum a štěstí	-	1	-	-

Neohrožený Mikeš	-	1	-	-
------------------	---	---	---	---

Z odpovědí žáků ze Základní školy Prostějov je možné vidět, že mají velmi bohatý přehled o pohádkách Boženy Němcové. Dle výsledků jsou pro ně nejznámější pohádky *Princ Bajaja*, *O princezně se zlatou hvězdou na čele*, *Čert a Káča*, *O dvanácti měsíčkách*, *Čertův švagr* a *O Popelce*.

6. Už jste od ní něco četli? Pokud ano, napište název díla či úryvku.

Tabulka č. 40: Přečtená díla od Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 6, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Žáci z 6.B	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Ano – pohádky	8	9	7	6
Ano – Babička	3	3	6	5
Ano – Divá Bára	2	3	5	4
Nečetl/a jsem	2	3	2	4
Ano – Princ Bajaja	2	1	-	-
Ano – O perníkové chaloupce, O hloupém Honzovi, O Smolíčkovi	1	-	-	-
Ano – O Nesytovi	1	1	-	-
Ano – V zámku a podzámčí	-	1	-	1
Ano – Sedmero krkavců	-	-	-	-

Většina žáků již od Boženy Němcové něco četla. Šlo zejména o pohádky, dále dílo *Babička* nebo povídky *Divá Bára* a *V zámku a podzámčí*. Jsou i žáci, kteří od ní nic ještě nečetli.

7. Líbí se Vám její dílo? Proč ano, proč ne?

Tabulka č. 41: Zájem o díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 7, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Žáci z 6.B	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Ano	12	6	11	7

Ne	3	12	6	13
Nevím ¹²⁶	2	2	2	-
Tak na půl ¹²⁷	2	-	1	-

Z odpovědí žáků je možné vidět, že více než polovině žáků v jednotlivých ročnících, kromě třídy 7.A a 9.A, se literární tvorba Boženy Němcové líbí.

Důvody, proč žáci psali Ano:

- celkový nápad a popis hlavních postav
- hezká literární tvorba
- popis jejího života
- zajímavé, zábavné a nadčasové příběhy
- zvláštní a hezký rukopis
- její knihy jsou pěkně napsané a obrázky dobře zpracované
- moudra

Důvody, proč žáci psali Ne:

- žáci její literární díla nečetli nebo neznají
- její literární tvorba příliš stará a nedává žákům smysl
- špatně se její díla čtou
- žáci mají rádi jiný styl četby
- nepochopení významu knihy
- její díla složitá, žáky to nebaví
- smutný a pravdivý příběh
- žáci nečetli originál
- žáky nebaví číst

8. V jakém kraji se nachází Babiččino údolí?

Tabulka č. 42: Babiččino údolí (Výsledky otázky č. 8, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Žáci z 6.B	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Královéhradecký kraj	13	15	15	16
Nevím	4	3	2	3

¹²⁶ Bez důvodu.

¹²⁷ Tamtéž.

Jihomoravský kraj	2	1	1	1
Pardubický kraj	-	1	-	-

Žáci odpověděli většinou na tuto otázku správně, že Babiččino údolí se nachází v Královéhradeckém kraji.

9. Konala se poblíž Vašeho bydliště nějaká přednáška či výstava týkající se Boženy Němcové?

Tabulka č. 43: Beseda o Boženě Němcové (Výsledky otázky č. 9, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Žáci z 6.B	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Ne	17	19	15	14
Nevím, nevybavuji si	2	1	2	4
Ano	-	-	1	2

Z odpovědí žáků lze vidět, že se poblíž jejich bydliště nekonala žádná přednáška či výstava týkající se Boženy Němcové, vyjma tří žáků, již se zúčastnili přednášky, která se konala v knihovně. Šlo o přednášku *Život Boženy Němcové*.

10. Myslíte si, že Božena Němcová patří mezi významné osobnosti české literatury?

Tabulka č. 44: Významná osobnost české literatury (Výsledky otázky č. 10, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Žáci z 6.A	Žáci z 7.A	Žáci z 8.A	Žáci z 9.A
Ano	19	20	18	20

Pro všechny žáky v jednotlivých ročnících na Základní škole Prostějov představuje Božena Němcová významnou osobnost české literatury.

2.3.2 Rozhovor s učiteli českého jazyka a literatury

Rozhovor se uskutečnil v podobě videohovoru s každým učitelem zvlášť. Ze Základní školy Prostějov se rozhovoru zúčastnili 3 učitelé.¹²⁸

¹²⁸ Rozhovoru se zúčastnily 3 ženy a průběh rozhovoru – blíže viz kapitola 2.1.2 Rozhovor s učiteli českého jazyka a literatury.

1. Jaký zastáváte názor na Boženu Němcovou? Změnil se Váš pohled na ni, pokud jste viděla seriál *Božena*?

Tabulka č. 45: Názor na Boženu Němcovou (Výsledky otázky č. 1, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Učitelé
<i>„Ani moc ne.“</i>	1
<i>„Seriál mé smýšlení o Boženě Němcové nezměnil.“</i>	1
<i>„Obdivuji její sílu a schopnost bojovat s těžkostmi, kterými procházela.“</i>	1

Z odpovědí učitelek ze Základní školy Prostějov lze vidět, že nezměnily názor na Boženu Němcovou.

2. Na co poukazovala Božena Němcová ve svých dílech?

Tabulka č. 46: Témata Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 2, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Učitelé
<i>„role tradic a zažitých stereotypů v životech obyčejných lidí“</i>	1
<i>„snaha o svobodnější postavení ženy a snaha o lepší společnost, i když si to poněkud idealizovala“</i>	1
<i>„postavení a úloha ženy ve společnosti“</i>	1

Odpovědi znázorňují všechna témata, o nichž Božena Němcová psala ve svých dílech.

3. Kolik vyučovacích hodin je věnováno učivu o Boženě Němcové v jednotlivých ročnících na 2. stupni základních škol?

Tabulka č. 47: Božena Němcová v didaktické praxi (Výsledky otázky č. 3, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Učitelé
<i>„vždy, když jsou probírány pohádky a povídky i samostatně – minimálně 2 hodiny v každém ročníku“</i>	1
<i>„6. ročník – 1hodina, 7. ročník – 1hodina, 8. ročník – 3hodiny, 9. ročník – v rámci opakování a přípravy na přijímací zkoušky“</i>	1
<i>„v současné době cca 2 hodiny“</i>	1

Z odpovědí je možné vidět, že každý pedagog věnuje učivu o Boženě Němcové různý počet hodin v jednotlivých ročnících než ostatní učitelé.

4. Kdo stál u zrodu její literární tvorby?

Tabulka č. 48: Začátek její literární tvorby (Výsledky otázky č. 4, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Učitelé
<i>„v české její manžel Josef Němec“</i>	1
<i>„Václav Bolemír Nebeský, Karel Jaromír Erben, František Ladislav Čelakovský, Karel Havlíček Borovský, Josef Kajetán Tyl“</i>	1
<i>„osobnosti spojené s Českým národním obrozením“</i>	1

Odpovědi učitelů ze Základní školy Prostějov jsou nepatrně odlišné, avšak každý z nich má výborný přehled. U zrodu literární tvorby Boženy Němcové stáli dva čeští básníci, a to Karel Jaromír Erben s Václavem Bolemírem Nebeským. Poněkud se na ní podílela také vlastenecká společnost a její manžel Josef Němec. Důležitou roli hrálo pro Boženu Němcovou město Polná.

5. Kde hledáte inspiraci pro výuku? Využíváte i jiné didaktické materiály než čítanky a učebnice? Z čeho čerpáte?

Tabulka č. 49: Didaktické materiály (Výsledky otázky č. 5, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Učitelé
<i>„vlastní četba, nahrávky, dokumenty, citáty atd.“</i>	1
<i>„korespondence Boženy Němcové, sekundární literatura, literární časopisy“</i>	1
<i>„internet, youtube, ukázky z filmů“</i>	1

Učitelé ze Základní školy Prostějov hledají inspiraci pro svoji výuku na internetu, v různých dokumentech, citátech, korespondencích Boženy Němcové, sekundární literatuře, literárních časopisech, dále čerpají z vlastní četby nebo používají nahrávky a ukázky z filmů.

6. Je/byla pro Vás Božena Němcová vzorem? Pokud ano, v čem?

Tabulka č. 50: Božena Němcová jako vzor (Výsledky otázky č. 6, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Učitelé
<i>„nežít v područí muže; samostatnost; svobodný život; vlastní názor; ale i to, že se nebála mluvit s Karlem Havlíčkem Borovským, i když byli sledováni“</i>	1
<i>„vlastenectví“</i>	1
<i>„mezi autory české literatury má postavení významné a ve své době musela jako žena překonat mnoho překážek, ovšem jako svůj vzor bych ji neoznačila“</i>	1

Z odpovědí lze zjistit, že i pro některé učitelky ze Základní školy Prostějov je Božena Němcová vzorem. Obdivují ji za to, že byla samostatná, nebála se říct vlastní názor nebo překonala mnoho překážek.

7. Zúčastnila se Vaše základní škola nějakých přednášek či výstav týkajících se Boženy Němcové?

Tabulka č. 51: Přednáška o Boženě Němcové (Výsledky otázky č. 7, ZŠ a MŠ Prostějov)

Odpovědi	Učitelé
Ne	3

Základní škola Prostějov se nezúčastnila žádné besedy či výstavy, jež se týkají Boženy Němcové.

3. Shrnutí výzkumu

Tato kapitola se zabývá analýzou zjištěných informací vztahujících se k Boženě Němcové a její literární tvorbě. Tento kvantitativně orientovaný výzkum se realizuje na reprezentativním vzorku zvolené cílové skupiny, skládající se ze žáků a učitelů na druhém stupni základních škol. Jeho nedílnou součástí je porovnání výsledků mezi jednotlivými základními školami. V některých případech se vyskytují totožné či podobné výsledky, jelikož zvolené cílové skupiny odpovídaly na stejné otázky.

Když se řekne jméno Božena Němcová, všem žákům vybraných základních škol se vybaví slova jako česká spisovatelka, její literární dílo *Babička*, knihy nebo pohádky. Žáci ze Základní školy Polná mnohdy i napsali město Polná, jelikož si vzpomněli na to, že Božena Němcová v letech 1840-1842 pobývala v Polné. Co se týká století, v němž Božena Němcová žila, téměř všichni žáci odpověděli správně. Každý z nich si dokázal vybavit města a místa, jež jsou spojována s Boženou Němcovou. K nejčastějším odpovědím patřila města Praha, Vídeň a Ratibořice. Žáci ze Základní školy Polná a Želetava si vzpomněli také na města Česká Skalice, Domažlice, Litomyšl a Polná. U žáků ze Základní školy Prostějov byla častá odpověď i Babiččino údolí. Rovněž si všichni žáci vzpomněli na její nejnámější díla. Mezi nejběžnější odpovědi patřily pohádky společně s prózou *Babička* a povídkou *Divá Bára*. V odpovědích žáků ze Základní školy Prostějov se častokrát objevovala povídka *V zámku a podzámčí*. Pokud jde o pohádky Boženy Němcové, všichni žáci z vybraných škol si vybavili mnoho známých pohádek,¹²⁹ ale nejvíce jich napsali žáci ze Základní školy Prostějov. Vybavili si dohromady 20 pohádek, žáci z Polné 13 pohádek a žáci ze Želetavy 14 pohádek. Každý ročník zvolených základních škol již od Boženy Němcové něco četl. Jednalo se zejména o pohádky, dále knihu *Babička* a povídku *Divá Bára*. Také se ukázalo, že několik žáků ještě od Němcové nic nečetlo a nebylo jich málo. Ti žáci, kteří od ní něco četli, většinou napsali, že se jim její literární tvorba líbí.¹³⁰ Naopak žákům ze Základní školy Želetava a žákům ze Základní školy Prostějov, konkrétně třídě 7.A a 9.A, její literární tvorba nevyhovovala. Buď její díla nečetli, nebo byla pro ně příliš složitá. Dalším důvodem bylo, že mají rádi jiný žánr. Co se týče kraje, ve kterém se nachází Babiččino údolí, převažovaly

¹²⁹ *Princ Bajaja, Čert a Káča, O princezně se zlatou hvězdou na čele, O dvanácti měsíčkách a O Popelce.*

¹³⁰ Důvody blíže viz kapitoly 2.1.1 Výsledky dotazníku, 2.2.1 Výsledky dotazníku a 2.3.1 Výsledky dotazníku.

správné odpovědi¹³¹ nebo odpovědi „Nevím“. Žáci ze Základní školy Polná měli jako jediní z vybraných základních škol, kromě tří žáků ze Základní školy Prostějov,¹³² možnost zúčastnit se besedy nebo výstavy týkající se Boženy Němcové. Šlo o odhalení památníku Boženy Němcové v Polné v roce 2017, dále přednášku v Husově knihovně a výstavu ve Městském polenském muzeu. Ze všech odpovědí je evidentní, že každý ročník ze zvolených základních škol považuje Boženu Němcovou za významnou osobnost české literatury.

Všichni učitelé z vybraných základních škol pohlíží na Boženu Němcovou jako na důležitou osobnost české literatury. Rovněž ji považují za obdivuhodnou a silnou ženu s nestandardními postoji. Po zhlédnutí seriálu *Božena* se u nich názor na ni nezměnil, vyjma učitelky ze Základní školy Želetava, která změnila názor na Boženu Němcovou jen částečně. Následující odpovědi ukazují, že každý učitel má výborný přehled o zrodu její literární tvorby, zároveň o tématech, jimiž se Němcová zabývala. Pokud se jedná o inspiraci pro výuku, využívají všichni učitelé ze zvolených základních škol mnoho dalších didaktických materiálů, ale především čerpají z internetu. Je zajímavé, že každý z nich věnuje učivu o Boženě Němcové jiný počet hodin v jednotlivých ročnících než ostatní. Pro převážnou část učitelů ze Základní školy Polná a Základní školy Prostějov představuje Božena Němcová jejich vzor, kromě učitelky ze Základní školy Želetava. Co se týká přednášky či výstavy vztahující se k Němcové, Základní škola Polná jako jediná měla možnost se nějaké z nich zúčastnit, poněvadž samotné město Polná je spojováno s pobytem rodiny Němcových.

¹³¹ Královéhradecký kraj.

¹³² Tito žáci se zúčastnili přednášky pojednávající o jejím životě. Tato přednáška se konala v knihovně.

Závěr

Osobnost Boženy Němcové je spojována s národními a osvobozujícími ženskými prvky, jež lze najít v její literární tvorbě. Božena Němcová se proslavila především svým „novodobým“ dílem *Babička*, poněvadž tato próza dosahuje nejvyšších kvalit, a to díky lidovému jazyku, o který se Němcová opírala.

Ve své práci jsem si zprvu stanovila přiblížit čtenářům život a literární dílo Boženy Němcové. Nelze zapomenout ani na didaktické materiály, jež aplikují učitelé českého jazyka a literatury na 2. stupni základních škol, současně na systémy práce na zvolených základních školách. Prostřednictvím veškerých materiálů, které jsem si opatřila v Moravském zemském archivu v Brně, dále v Husově knihovně v Polné a v jednotlivých základních školách, se mi podařilo získat zajímavé informace, které se vztahují k danému tématu. Díky těmto datům jsem dosáhla všeho, co jsem ve své práci chtěla zmínit. Moje práce se soustřeďuje na život Boženy Němcové, její literární tvorbu, didaktické materiály a systémy práce na jednotlivých školách, ale zejména je obohacena praktickou částí, popisem a analýzou dotazníků, jež jsou stanovené pro žáky 2. stupně základních škol. Její součástí byly také rozhovory, určené pro učitele na 2. stupni základních škol.

Výhoda mé práce spočívá v tom, že jsem se nejen věnovala osobnosti Boženy Němcové společně s jejím dílem a charakteristice nakladatelství, ale také jsem se pokusila, pomocí získaných výsledků, analyzovat osobnost a literární tvorbu Boženy Němcové na 2. stupni základních škol. Šlo především o pohled na Boženu Němcovou na 2. stupni základních škol jak ze strany žáků, tak ze strany pedagogů českého jazyka a literatury. Mým cílem bylo udělat si jistou představu o tom, jaký mají žáci a učitelé českého jazyka na 2. stupni základních škol názor na českou autorku a její literární dílo. Podstatné bylo seznámení se s didaktickými materiály, které využívají učitelé českého jazyka na 2. stupni základních školách, představení systémů práce na vybraných základních školách, a zejména učiva o Boženě Němcové. Závěr práce tvoří ucelené shrnutí a analýza získaných dat.

Výsledky ukazují, že Božena Němcová je považována na 2. stupni základních škol za významnou osobnost české literatury. Žáci společně s učiteli českého jazyka a literatury mají bohatý přehled o životě Boženy Němcové, zároveň o její literární tvorbě. K jejím nejčtenějším dílům patří próza *Babička*, povídka *Divá Bára*, ale především pohádky. Zajímavé zjištění pro mě bylo, že ve vyšších ročnících se objevili i žáci, již od

ní ještě nic nečetli, ale také i to, že každý učitel věnuje učivu o Boženě Němcové jiný počet hodin v jednotlivých ročnících než ostatní pedagogové. Rovněž mě zaujaly důvody, které žáci napsali u sedmé otázky vztahující se k oblíbenosti jejích děl.

Podle mého názoru by se mělo učivo o Boženě Němcové probírat v každém ročníku, a to minimálně 2 hodiny. Bylo by dobré výklad doplnit filmovou ukázkou či přečtením krátké pasáže vybraného jejího díla, aby došlo k prohloubení a upevnění učiva daného tématu. Podstatnou roli by mohl hrát i výběr jejích jiných děl, například pohádky či povídky, která se neobjevují v učebnicích a čítankách. Tato díla by mohla žáky více zaujmout. Důležitý je rovněž zvolený postup, jak dané dílo interpretovat, aby u žáků docházelo k pochopení jeho podstaty. Nelze zapomenout na využití metod kritického myšlení, jež by mohly pomoci žákům pochopit význam díla, a zároveň podpořit u nich zájem o četbu.

K nevhodnějším aplikovaným metodám kritického myšlení při výuce tématu Božena Němcová by mohla patřit myšlenková mapa. Tato metoda slouží k vizualizaci a přehlednosti konkrétního tématu. Pomocí myšlenkové mapy se může opakovat učivo o Boženě Němcové. Na tabuli bych napsala jméno Boženy Němcové a dala bych žákům přibližně 2 minuty, aby mohli přemýšlet o daném tématu, případně k němu zapsat slova, která je napadla. Pomocí čar a symbolů se naznačují souvislosti a vznikne schéma. Další metodu kritického myšlení by představovala metoda INSERT. Jde o interaktivní poznámkový systém sloužící pro efektivní čtení a myšlení. Metoda umožňuje pracovat s textem, v tomto případě s úryvkem vybraného díla Boženy Němcové, a zároveň ho rozvíjet. Žák o textu pak uvažuje více. Používá určité znaky, a to fajfku představující známou myšlenku, dále plus znázorňující nový poznatek, mínus prezentující myšlenku, s níž žáci nesouhlasí a otazník, jenž informuje učitele o tom, co žáky ze zvolené ukázky zaujalo. Podstatnou metodou je i brainstorming. Jedná se o efektivní metodu, která rozvíjí různé typy myšlení. Žák se nebojí projevit svůj názor na Boženu Němcovou, jelikož nemůže být za něj kritizován. Metoda brainstorming též slouží k lepšímu zapamatování.

Tato diplomová práce by mohla být použita jako výchozí materiál pro výuku českého jazyka a literatury na 2. stupni základních škol. Rovněž může být považována za podporu k literárnímu bádání nebo příspěvek k didaktice.

Seznam pramenů a literatury:

Sekundární literatura:

HORKÝ, Milan a Roman HORKÝ. *Božena Němcová. Život, dílo a doba. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 7.-8. září 2005 v Muzeu Boženy Němcové*. Česká Skalice: Muzeum Boženy Němcové, 2006.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického systému*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2016. ISBN 978-80-271-9225-0.

IVANOV, Miroslav. *Zahrada paní Betty (později Boženy Němcové)*. Praha: Panorama, 1992. ISBN 80-7038-242-2.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Božena Němcová – Příběhy, situace a obrazy*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1574-7.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Příběh tajemného psaní o pramenech a genezi Babičky*. Praha: nakladatelství Akropolis, 2001. ISBN 80-7304-015-8.

KAPLANOVÁ, Kamila. *Biografické a literární souvislosti pobytu Boženy Němcové v Polné*. České Budějovice, 2018.

MAŇÁK, Josef a Petr KNECHT. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 2007. ISBN 978-80-7315-148-5.

NĚMCOVÁ, Božena. *Dopisy lásky*. Praha: vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1971.

NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence I. 1844-1852*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-162-X.

NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence II. 1853-1856*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-697-4.

NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence III. 1857-1858*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-764-4.

NĚMCOVÁ, Božena. *Korespondence IV. 1859-1862*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-895-2.

NĚMCOVÁ, Božena. *Myšlenky Boženy Němcové*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-039-0.

OTRUBA, Mojmír. *Božena Němcová. Odkazy pokrokových osobností naší minulosti*. Praha: Svobodné slovo, 1964.

POKORNÁ, Magdaléna. *Josef Němec – Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1780-2.

POLÁK, Josef. *Česká literatura 19. století*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1996. ISBN 80-04-23-906-4.

POLÁK, Josef. *Dětství a mládí Boženy Němcové*. Praha: Regulus, 1996. ISBN 80-901564-5-2.

POLÁK, Josef. *Tři kapitolky o Barunce Panklové (Boženě Němcové)*. Praha: Tomáš Houška, 1992. ISBN 80-900704-2-6.

SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie. *Komunikační strategie v dopisech Boženy Němcové*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0927-4.

SOBKOVÁ, Helena. *Božena Němcová a Zaháň*. Praha: nakladatelství ARSCI, 2001. ISBN 80-86078-11-6.

STRNADOVÁ, Anna. *Prodloužená sonáta života Boženy Němcové*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2020. ISBN 978-80-243-8749-9.

TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Praha: Družstevní práce, 1940.

Slovníky:

HOMOLOVÁ, Květa a kolektiv. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století. Slovní příručka*. Praha: Československý spisovatel, 1982.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN – Státní pedagogické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7235-446-7.

Didaktické materiály:

JANÁČKOVÁ, Zita a Marie FEJFUŠOVÁ. *Čítanka pro 6. ročník. Čtení s porozuměním*. Brno: nakladatelství Nová škola – DUHA, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-87591-37-6.

JANÁČKOVÁ, Zita a kolektiv. *Čítanka pro 7. ročník. Čtení s porozuměním*. Brno: nakladatelství Nová škola – DUHA, s.r.o., 2016. ISBN 978-80-87591-76-5.

JANÁČKOVÁ, Zita a Marie JANDOVÁ. *Čítanka pro 8. ročník. Čtení s porozuměním*. Brno: nakladatelství Nová škola – DUHA, s. r. o., 2017. ISBN 978-80-87591-83-3.

JANÁČKOVÁ, Zita a Marie FRANCOVÁ. *Čítanka pro 9. ročník. Čtení s porozuměním*. Brno: nakladatelství Nová škola – DUHA, s.r.o., 2018. ISBN 978-80-87591-93-2.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kolektiv. *Český jazyk 6 – nová generace. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-403-7.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kolektiv. *Český jazyk 7 – nová generace. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-876-9.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kolektiv. *Český jazyk 8 – nová generace. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-022-2.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kolektiv. *Český jazyk 9 – nová generace. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2015. ISBN 978-80-7489-045-1.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. *Český jazyk 6. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2003. ISBN 80-7238-206-3.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. *Český jazyk 7. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2004. ISBN 80-7238-320-5.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a Martina PAŠKOVÁ. *Český jazyk 8. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2005. ISBN 80-7238-206-3.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kolektiv. *Český jazyk 9. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2006. ISBN 80-7238-536-4.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava a Eva BERÁNKOVÁ. *Čítanka pro 6. ročník základní školy a prima víceletého gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2003. ISBN 80-7238-248-9.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava a Eva BERÁNKOVÁ. *Čítanka 7. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2004. ISBN 80-7238-323-X.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava a Monika STEHLÍKOVÁ. *Čítanka 8. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2005. ISBN 80-7238-422-8.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava a Monika STEHLÍKOVÁ. *Čítanka 9. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2006. ISBN 80-7238-539-9.

MARTINKOVÁ, Věra. *Malá čítanka 7*. Praha: Trizonia, 1998. ISBN 80-85573-83-0.

NEZKUSIL, Vladimír. *Literární výchova pro 8. ročník základní školy. Úvod do světa literatury II*. Praha: nakladatelství FORTUNA, 1999. ISBN 80-7168-389-2.

SOUKAL, Josef. *Čítanka 6. Literární výchova pro 6. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2007. ISBN 978-80-7235-350-7.

SOUKAL, Josef. *Čítanka 7. Literární výchova pro 6. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2007. ISBN 978-80-7235-351-4.

SOUKAL, Josef. *Čítanka 8 pro 8. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 1996. ISBN 80-85937-39-5.

SOUKAL, Josef. *Čítanka 9 pro 9. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2002. ISBN 80-7235-197-4.

ŠEBESTA, Karel a kolektiv. *Čítanka 6 – nová generace. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2016. ISBN 978-80-7489-305-6.

ŠEBESTA, Karel a kolektiv. *Čítanka 7 – nová generace. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2017. ISBN 978-80-7489-343-8.

ŠEBESTA, Karel a kolektiv. *Čítanka 8 – nová generace. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2019. ISBN 978-80-7489-390-2.

ŠEBESTA, Karel a kolektiv. *Čítanka 9 – nová generace. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2020. ISBN 978-80-7489-520-3.

VIEWEGHOVÁ, Thea. *Čítanka pro 7. ročník*. Brno: Nová škola, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7289-537-3.

VIEWEGHOVÁ, Thea. *Čítanka pro 8. ročník základní školy nebo tercie víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7289-458-1.

VIEWEGHOVÁ, Thea. *Čítanka pro 9. ročník základní školy nebo kvarty víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, s. r. o., 2013. ISBN 978-80-7289-459-8.

Specifické zdroje:

Božena [seriál]. Režie Lenka Wimmerová. Česko, 2021.

Internetové zdroje:

Ignác Jan Hanuš [online]. [cit. 2014]. Dostupné z:
https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000083&local_base=sk.

Josef Václav Frič [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
<https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/fric.html>.

Metatext [online]. [cit. 2012-2020]. Dostupné z:
[METATEXT | Nový encyklopedický slovník češtiny \(czechency.org\)](https://www.metatext.org/).

Nakladatelství Alter [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
<https://www.alter.cz>.

Nakladatelství Fortuna [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
[Nakladatelství | Nakladatelství Fortuna](https://www.fortuna.cz/).

Nakladatelství Fraus [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
<https://www.fraus.cz>.

Nakladatelství Fraus – projekt Flexibook 1:1 [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
<https://www.fraus.cz/cs/projekty/flexibook-11>.

Nakladatelství Fraus – projekt Vzdělání 21 [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
<https://www.fraus.cz/cs/projekty/vzdelani-21>.

Nakladatelství Nová škola – DUHA s.r.o [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
<https://www.novaskolabrno.cz/o-nas/>.

Státní pedagogické nakladatelství [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
SPN.cz | Pedagogické nakladatelství.

Vojtěch Náprstek [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
<https://www.osobnosti.cz/vojta-naprstek.php>.

Vydavatelství Taktik [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
O nás | etaktik.cz.

Základní škola Polná [online]. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z:
[Základní škola – Horní menu – Základní škola POLNÁ \(polna.cz\)](http://Základní škola – Horní menu – Základní škola POLNÁ (polna.cz)).

Základní škola Polná – základní informace [online]. [cit. 28. 7. 2015]. Dostupné z:
[Základní informace – Informace – Základní škola – Horní menu – Základní škola POLNÁ \(polna.cz\)](http://Základní informace – Informace – Základní škola – Horní menu – Základní škola POLNÁ (polna.cz)).

Základní škola a Mateřská škola Prostějov, Palackého tř. 14. [online]. [cit. 2020].
Dostupné z:
[O škole – ZŠ a MŠ Prostějov, Palackého tř. 14 \(palacka.com\)](http://O škole – ZŠ a MŠ Prostějov, Palackého tř. 14 (palacka.com)).

Základní škola a Mateřská škola Želetava [online]. [cit. 2021]. Dostupné z:
[Základní škola a Mateřská škola Želetava – současnost školy \(zszeletava.cz\)](http://Základní škola a Mateřská škola Želetava – současnost školy (zszeletava.cz)).

Život Boženy Němcové [online]. [cit. 2020]. Dostupné z:
[Život Boženy Němcové – Oficiální stránky Muzeum Boženy Němcové \(muzeumbn.cz\)](http://Život Boženy Němcové – Oficiální stránky Muzeum Boženy Němcové (muzeumbn.cz)).

Seznam příloh

Příloha č. 1: J. V. Hellich: Polopostava sedící Boženy Němcové, duben-červen 1845.

Příloha č. 2: J. Maloch: Polopostava BN, sedící mezi svými stojícími dětmi, 1852 (fotografická reprodukce daguerrotypie).

Příloha č. 3: Babiččino údolí – sousoší *Babička s vnoučaty*.

Příloha č. 4: Otázky k rozhovoru.

Příloha č. 5: Ukázka dotazníku.

Přílohy

Příloha č. 1: J. V. Hellich: Polopostava sedící Boženy Němcové, duben-červen 1845.¹³³

Příloha č. 2: J. Maloch: Polopostava BN, sedící mezi svými stojícími dětmi, 1852 (fotografická reprodukce daguerrotypie).¹³⁴

¹³³ HORKÝ, Milan a Roman HORKÝ. *Božena Němcová. Život, dílo a doba. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 7.-8. září 2005 v Muzeu Boženy Němcové.* Česká Skalice: Muzeum Boženy Němcové, 2006, s. 162.

¹³⁴ HORKÝ, Milan a Roman HORKÝ. *Božena Němcová. Život, dílo a doba. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 7.-8. září 2005 v Muzeu Boženy Němcové.* Česká Skalice: Muzeum Boženy Němcové, 2006, s. 164.

Příloha č. 3: Babiččino údolí – sousoší *Babička s vnoučaty*.¹³⁵

Otázky určené pro učitele českého jazyka a literatury

1. Jaký zastáváte názor na Boženu Němcovou? Změnil se Váš pohled na ni, pokud jste viděl/a seriál *Božena*?
2. Na co poukazovala Božena Němcová ve svých dílech?
3. Kolik vyučovacích hodin je věnováno učivu o Boženě Němcové v jednotlivých ročnících na 2. stupni základních škol?
4. Kdo stál u zrodu její literární tvorby?
5. Kde hledáte inspiraci pro výuku? Využíváte i jiné didaktické materiály než čítanky a učebnice? Z čeho čerpáte?
6. Je/byla pro Vás Božena Němcová vzorem? Pokud ano, v čem?
7. Zúčastnila se Vaše základní škola nějakých přednášek či výstav týkajících se Boženy Němcové?

Příloha č. 4: Otázky k rozhovoru.

¹³⁵ KRAUSOVÁ, Zdeňka a kolektiv. *Český jazyk 6 – nová generace. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-403-7, s. 33.

Příloha: dotazník

Osobnost a dílo Boženy Němcové v didaktické praxi na 2. stupni základních škol

Hezký den,

jsem studentkou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a ráda bych Vás poprosila o vyplnění tohoto dotazníku pro moji diplomovou práci. Vyplnění dotazníku Vám zabere cca 10-15 minut. Odpovědi jsou anonymní.

Práce se zabývá osobností a dílem Boženy Němcové v didaktické praxi na 2. stupni ZŠ. Dotazník obsahuje 10 otevřených otázek týkajících se Boženy Němcové a její literární tvorby.

Prosím, v úvodu vyplňte i název školy, ročník a pohlaví. Děkuji. :-)

1 Název školy

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- ZŠ Polná ZŠ a MŠ Želetava ZŠ a MŠ Palackého , Prostějov

2 Ročník

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

6. ročník 7. ročník 8. ročník 9. ročník

3 Pohlaví

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Chlapec Dívka

První část dotazníku.

4 Co se Vám vybaví jako první, když se řekne Božena Němcová?

5 V jakém století Božena Němcová žila?

6 Víte, s jakými městy a místy je spojen život Boženy Němcové?

7 Dokážete si vybavit její neznámější díla?

8 Jaké pohádky znáte od Boženy Němcové?

Druhá část dotazníku.

9 Už jste od ní něco četli? Pokud ano, napište název díla/úryvku.

10 Líbí se Vám její dílo? Proč ano/proč ne.

11 V jakém kraji se nachází Babiččino údolí?

12 Konala se poblíž Vašeho bydliště nějaká přednáška či výstava týkající se Boženy Němcové?

13 Myslíte si, že Božena Němcová patří mezi významné osobnosti české literatury?

Příloha č. 5: Ukázka dotazníku (Třetí část dotazníku).

Seznam tabulek

Žáci

- 1) Tabulka č. 1: Osobnost Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 1, ZŠ Polná)
- 2) Tabulka č. 2: Století (Výsledky otázky č. 2, ZŠ Polná)
- 3) Tabulka č. 3: Místa a města, spojená se životem Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 3, ZŠ Polná)
- 4) Tabulka č. 4: Díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 4, ZŠ Polná)
- 5) Tabulka č. 5: Pohádky Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 5, ZŠ Polná)
- 6) Tabulka č. 6: Přečtená díla od Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 6, ZŠ Polná)
- 7) Tabulka č. 7: Zájem o díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 7, ZŠ Polná)
- 8) Tabulka č. 8: Babiččino údolí (Výsledky otázky č. 8, ZŠ Polná)
- 9) Tabulka č. 9: Beseda o Božence Němcové (Výsledky otázky č. 9, ZŠ Polná)
- 10) Tabulka č. 10: Významná osobnost české literatury (Výsledky otázky č. 10, ZŠ Polná)

Učitelé

- 11) Tabulka č. 11: Názor na Boženu Němcovou (Výsledky otázky č. 1, ZŠ Polná)
- 12) Tabulka č. 12: Témata Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 2, ZŠ Polná)
- 13) Tabulka č. 13: Božena Němcová v didaktické praxi (Výsledky otázky č. 3, ZŠ Polná)
- 14) Tabulka č. 14: Začátek její literární tvorby (Výsledky otázky č. 4, ZŠ Polná)
- 15) Tabulka č. 15: Didaktické materiály (Výsledky otázky č. 5, ZŠ Polná)
- 16) Tabulka č. 16: Božena Němcová jako vzor (Výsledky otázky č. 6, ZŠ Polná)
- 17) Tabulka č. 17: Přednáška o Božence Němcové (Výsledky otázky č. 7, ZŠ Polná)

Žáci

- 18) Tabulka č. 18: Osobnost Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 1, ZŠ a MŠ Želetava)
- 19) Tabulka č. 19: Století (Výsledky otázky č. 2, ZŠ a MŠ Želetava)

20) Tabulka č. 20: Místa a města, spojená se životem Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 3, ZŠ a MŠ Želetava)

21) Tabulka č. 21: Díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 4, ZŠ a MŠ Želetava)

22) Tabulka č. 22: Pohádky Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 5, ZŠ a MŠ Želetava)

23) Tabulka č. 23: Přečtená díla od Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 6, ZŠ a MŠ Želetava)

24) Tabulka č. 24: Zájem o díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č.7, ZŠ a MŠ Želetava)

25) Tabulka č. 25: Babiččino údolí (Výsledky otázky č. 8, ZŠ a MŠ Želetava)

26) Tabulka č. 26: Beseda o Boženě Němcové (Výsledky otázky č. 9, ZŠ a MŠ Želetava)

27) Tabulka č. 27: Významná osobnost české literatury (Výsledky otázky č. 10, ZŠ a MŠ Želetava)

Učitelé

28) Tabulka č. 28: Názor na Boženu Němcovou (Výsledky otázky č. 1, ZŠ a MŠ Želetava)

29) Tabulka č. 29: Témata Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 2, ZŠ a MŠ Želetava)

30) Tabulka č. 30: Božena Němcová v didaktické praxi (Výsledky otázky č. 3, ZŠ a MŠ Želetava)

31) Tabulka č. 31: Začátek její literární tvorby (Výsledky otázky č. 4, ZŠ a MŠ Želetava)

32) Tabulka č. 32: Didaktické materiály (Výsledky otázky č. 5, ZŠ a MŠ Želetava)

33) Tabulka č. 33: Božena Němcová jako vzor (Výsledky otázky č. 6, ZŠ a MŠ Želetava)

34) Tabulka č. 34: Přednáška o Boženě Němcové (Výsledky otázky č. 7, ZŠ a MŠ Želetava)

Žáci

35) Tabulka č. 35: Osobnost Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 1, ZŠ a MŠ Prostějov)

36) Tabulka č. 36: Století (Výsledky otázky č. 2, ZŠ a MŠ Prostějov)

37) Tabulka č. 37: Místa a města, spojená se životem Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 3, ZŠ a MŠ Prostějov)

- 38) Tabulka č. 38: Díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 4, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 39) Tabulka č. 39: Pohádky Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 5, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 40) Tabulka č. 40: Přečtená díla od Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 6, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 41) Tabulka č. 41: Zájem o díla Boženy Němcové (Výsledky otázky č.7, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 42) Tabulka č. 42: Babiččino údolí (Výsledky otázky č. 8, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 43) Tabulka č. 43: Beseda o Boženě Němcové (Výsledky otázky č. 9, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 44) Tabulka č. 44: Významná osobnost české literatury (Výsledky otázky č. 10, ZŠ a MŠ Prostějov)

Učitelé

- 45) Tabulka č. 45: Názor na Boženu Němcovou (Výsledky otázky č. 1, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 46) Tabulka č. 46: Témata Boženy Němcové (Výsledky otázky č. 2, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 47) Tabulka č. 47: Božena Němcová v didaktické praxi (Výsledky otázky č. 3, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 48) Tabulka č. 48: Začátek její literární tvorby (Výsledky otázky č. 4, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 49) Tabulka č. 49: Didaktické materiály (Výsledky otázky č. 5, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 50) Tabulka č. 50: Božena Němcová jako vzor (Výsledky otázky č. 6, ZŠ a MŠ Prostějov)
- 51) Tabulka č. 51: Přednáška o Boženě Němcové (Výsledky otázky č. 7, ZŠ a MŠ Prostějov)